

22 december 1915

Verbod van uit- en doorvoer van munten in België.

Brussel, 21 december. De gouverneur-generaal heeft de volgende verordening afgekondigd:

De uit- en doorvoer van buitenlandse en binnenlandse gouden, zilveren, nikkelen, zinken en koperen munten is verboden.

In het reizigersverkeer is het meenemen van zilveren munten tot 20 mark en van nikkelen, zinken en koperen munten tot een gezamenlijk bedrag van 2 mark veroorloofd.

Wie het bestaat, tegen dit verbod in, munten uit België uit te voeren of door België door te voeren, wordt, voor zover niet door andere strafwetten een hogere straf wordt bedreigd, gestraft met gevangenis tot 3 jaar en een boete ten bedrage van het dubbele der waarde van de munten, met een minimum van 30 mark.

De commissaris-generaal voor de banken kan uitzonderingen toelaten.

Nieuwe verordeningen in België.

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

Een verordening van 11 december komt de uitvoer van suiker en bijproducten verbieden. Vergunning tot uitvoer kan verkregen worden bij de bevoegde overheden. Overtredingen worden gestraft met een boete, ten hoogste gelijk aan vijftig maal de waarde der goederen, of een jaar gevangenisstraf; in beide gevallen wordt de voorraad in beslag genomen.

Een tweede verordening betreft het uit de slachterijen voortkomende ruwe rund- en schapenvet (uitgezonderd niervet), dat onmiddellijk na het slachten aan de door de "Oelzentrale" aangeduide opkopers afgeleverd moet worden, tegen door dit lichaam vast te stellen prijzen. De door de opkopers verzamelde ruwe vetten moeten afgeleverd worden aan de vetsmelterij van J. Weinhausen te Brussel, welke onder de leiding der "Oelzentrale" staat. De prijzen, welke betaald worden, zijn voor ruw vet per kg.: voor rundvet 2,50 F, voor schapenvet 2 F, voor darmvet en afvalschapenvet 1,50 F.

Tenslotte beveelt een verordening de voorraden calciumcarbide aan te geven bij de "Oelzentrale" voor 31 december. Hoeveelheden beneden de 100 kg blijven hiervan vrij. De "Oelzentrale" beslist of de aangegeven voorraden aangeslagen, aangekocht of voor gebruik of voor de handel mogen afgestaan worden.

Belgisch moratorium.

Naar de Frankfurter Zeitung uit Belgische financiële kringen verneemt, is de volgende maand een aankondiging te verwachten, betreffende de voorwaarden inzake de afwikkeling van het moratorium in België.

23 december 1915

Hulp aan België.

Een internationaal comité: Aide à la Belgique is opgericht, met het doel door giften een fonds te vormen, waaruit na de oorlog, aan Belgen, inwoners van België, die als gevolg van de oorlog geheel of gedeeltelijk hun bezittingen verloren hebben, hulp te bieden, en geldelijke steun te verlenen voor de herbouw van huizen,

boerderijen, scholen, hospitalen, historische monumenten, enz., een en ander zonder aanzien van gezindheid.

De te ontvangen bedragen zullen na de oorlog door het comité en in samenwerking met een door de Belgische regering te benoemen commissie, aangewend worden tot leniging van de meest nodige behoeften.

Het comité is geplaatst onder de bescherming van de heren: G. Helleputte, minister van landbouw en publieke werken, te Havre; P. Pouillet, minister van kunsten en wetenschappen, te Havre, hertog de Carville de la Tour, gezant van Italië, te 's Gravenhage; sir Alan Johnstone, gezant van Groot-Brittannië en Ierland, te 's Gravenhage; A. Swétchine, gezant van Rusland, te 's Gravenhage; H. Allizé, gezant van de Franse republiek, te 's Gravenhage, en K. Shidehara, onderstaatssecretaris van het ministerie van buitenlandse zaken te Tokio, oud-gezant van Japan te 's Gravenhage.

Erevoorzitter is baron Fallon, buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister van België te 's Gravenhage; vice-erevoorzitter; baron de Zuijlen de Nijvelt de Haar, president van de Automobile Club de France, te Parijs.

Het voorlopig uitvoerend comité is als volgt samengesteld: president M. I. W. J. van Hattum, reder, Rotterdam; secretaris-generaal Theo Borremans Springael, industrieel te Luik, tijdelijk te 's Gravenhage; secretarissen: mr. dr. H. J. Romeyn, lid van de gemeenteraad van 's Gravenhage, en F. W. Rühle von Liliénstern ter Meulen, ingenieur te 's Gravenhage; penningmeester H. D. Pierson, bankier te 's Gravenhage; G. van der Aa, consul-generaal van België, te Amsterdam; mr. Treussart ridder van Rappard, inspecteur van het tucht- en opvoedingswezen van het rijk, te 's Gravenhage, en A. M. de Veer, particulier te 's Gravenhage.

Le ventre de Bruxelles (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 16 december.

Denk maar niet, dat daar alleen een kwestie der aardappelen is, om de lamlendigheid van ons Brussels leventje te beletten, in slaap te dommelen; er is ook een boterkwestie, en daar wil ik u vandaag, met uw goedvinden, over onderhouden.

Niet dat het vraagstuk der aardappelbevoorrading als onderwerp tot dagbladcorrespondenties uitgeput voor mij zou liggen, en goed nog alleen voor een laatste afscheidswoord: het is zowaar niet op het ogenblik, dat de pataters in rechtstreekse als in figuurlijken zin uit de Belgische grond gaan komen (een echte opstanding), en een rechtmatige en gelijke bedeling in meer dan één gemeente van Groot-Brussel staat ingesteld te worden, dat ik dit nieuwe bezettings- en monopoliseringsverschijnsel smadelijk stilzwijgend voorbij zou gaan. Ge zult het echter voor lief houden - ge kunt trouwens niet anders! - dat ik mijn mededelingen hieromtrent nog juist twee dagen uitstel verleen, want ... ook ik kan niet anders, aangezien ik nog sommige gegevens mis, zonder dewelke mijn verhalen zouden worden als soep zonder zout. Daarom zult gij het voor heden met boter moeten doen, hetgeen een aanneembare vergoeding zou zijn, indien ik u de kwaliteit der boter kon garanderen; wat echter tot mijn grootste spijt niet het geval zal zijn.

Het staat immers met onze boter als met zoveel andere van onze voedingsmiddelen: duur en slecht zijn er de voornaamste hoedanigheden van, hetgeen ge moet interpreteren in deze zin, dat men voor de goedkope kwaliteiten van vroeger tegenwoordig de prijzen der dure betaalt, en dat de dure, voor zover aanwezig, natuurlijk in verhouding gestegen zijn, waar zij trouwens afhangen van de willekeur, eerst der voortbrengers, daarna der verkopers.

Er bestaat nu in België een wet, waarbij gehalte aan water in boter op een hoogste cijfer van achttien ten honderd is gesteld, - hetgeen, zult gij vinden, al ruim voldoende is. Dat vonden de boterfabrikanten niet, nadat ze, de oorlog nauwelijks uitgebroken, de prijzen schromelijk hadden opgedreven, daarin door allerlei omstandigheden geholpen, gingen zij, ten behoeve van mindere beurzen (want zij zitten vol mensenliefde), boter maken, die beter betaalbaar was, maar tegen de Belgische wet in, en als had de bezetting die wet geschorst, vijftig ten honderd water en meer zelfs, inhield. In den beginne waren zij zo vriendelijk, het ons te zeggen: in minuscule, in microscopische lettertjes stond het op de pondspakjes gedrukt, opdat vooral zich niemand bedrogen achtte. Het leek hun echter weldra overbodig, hiermee voort te gaan; en terecht; want als wij gingen bemerken dat wij die boter, niet eens meer bij gebrek aan vetstof, over onze boterham vermochten uit te smeren, dan vermoedden wij wel, dat het aan een extra-reglementaire hoeveelheid water moest liggen, iets waarin wij ons niet bedrogen.

Met dat al kwam dat water ons veel duurder te staan, dan dat wij het zelf voor de liefhebberij onder onze boter zouden hebben gemengd: die waterboter immers kostte duurder dan vroeger de beste roomboter; zij kwam ons tot aan vijf frank het kilo te staan; terwijl boter, die zich met fierheid op grotere zuiverheid mocht beroepen (en in het land der blinden is immers eenoog koning!), na rijzen en dalen de gezette prijs bereikte van iets als zeven frank. - Nood is, ge weet het, moeder van het vernuft: voor wie geen, trouwens ook al heel dure, margarine lust, en de reuzel, waar men hem, als Shylock, geen stukken van mensen voor vroeg, terecht verdacht voorkwam, stond er niets anders meer op, dan zelf te gaan karnen. Men zag weldra in de winkels, waar dames keukenbenodigdheden plegen te bemachtigen, allerlei snoezige apparaatjes, waarmede het maken van boter een echte salonbezigheid werd. Ik weet het bij

ondervinding: boter karnen in een dergelijk toestelletje is een van die vermaken, dewelke men niet genoeg verspreiden kan; gezond voor lichaam als voor ziel, waar het een krachtspanning eist die echter niet tot al te grote vermoeienis leidt, en tevens een school van zelfhulp en ook wel van solidariteit is, vermag het een liefde voor het gezonde buitenleven in te boezemen, die de knevelarijen der boeren in de laatste tijd anders wel wat hadden geschokt; ja, wij bezaten er een der onschuldige middelen in, die velen de gruwelen van de oorlog kon doen vergeten: een voordeel waarvan men de morele waarde niet gering moet schatten ... - Met dat al kwam, het spreekt van zelf, onze boter ons al even duur te staan, dan als wij ze hadden gekocht in de winkel. Zodat wij in deze als voor alle eetwaren, niettegenstaande de tussenkomst der gemeentemagazijnen die echter nog alleen aan werkelijk minder begoeden nog leveren, wat maar goed is, - zodat wij, zeg ik, in zake boter als voor wat alle eetwaren betreft, natuurlijk handen en voeten gebonden aan luimen en nukken der verkopers gebonden waren.

Tot daar dezer dagen nogal onverwacht doch daarom niet te minder welkom, een verordening werd uitgevaardigd, die orde kwam brengen in deze chaos van willekeur. Het ging niet om de hoedanigheid, al moest er de Duitse beheerder de aandacht in vestigen op het besluit van de koning der Belgen dat over de zaak bestemt; het wilde alleen de prijzen regelen, die voortaan, maximaal zullen zijn: vijf frank per kilo voor boter met ten hoogste 18 % water, en drie frank voor boter met ten hoogste 50 % van deze vloeistof; plus een kleine toeslag voor de kleinhandelaar. En natuurlijk: boete en gevangenis over het hoofd van Damocles de Overtreder. - En nu stelt gij u natuurlijk een Brussel voor, waarvan de lucht dreunen zou van zegeningen, met van geluk huilende huismoeders, met huisvaders die van dankbare aandoening een traan wegpinken, gelijk wij in de laatste tijd wel meer in beschrijvingen kwamen te lezen ...

Ach, het is werkelijk niet dat wij verwend zouden wezen; maar ons oog is, geloof me, droog gebleven; op zijn hoogst heeft het een ogenblik geflikkerd van iets als misprijzen; niet, natuurlijk om de goede bedoeling van maatregel en vermaan, maar omdat wij nu eenmaal bij ervaring weten, wat zulke verordeningen doorgaans uitrichten. Zodat, na het eerste ogenblik van vreugde, weer het scepticisme de bovenhand heeft gekregen, dat wij danken aan onze rijke, zo niet dankbare ondervinding. Heeft reglementering ooit invloed gehad op, bijvoorbeeld, de prijs van het vlees, en, nu nog onlangs, op die der aardappelen?

Helaas, wij hebben ons geenszins bedrogen. Het spijt mij uit de grond van het hart u altijd zulke pessimistische briefjes te moeten schrijven, maar ... oordeel zelf nu maar eens over wat zich voordoet.

Boter (dat zult ge wel weten) wordt in de beste gevallen uit koeienmelk bereid. Nu redeneert de boer - op wiens nek weer alles terecht komt, zonder dat ik er werkelijk iets in verhelpen kan - nu redeneert de boer: mijn melk kan ik in stad kwijt geraken bij de verkoopcoöperatieven; geraak ik ze niet kwijt, dan zijn daar nog altijd de kalveren, aan wie ze trouwens rechtmatig en bij nature toekomt en vlees bezorgt van schitterende blankheid dat ze aanzienlijk in waarde toenemen doet; wat zou ik mij dan ook aan de kern staan afbeulen voor een winst, die geringer is dan diegene waar deze slechte tijden mij aan hebben gewend? Weliswaar: ik heb nog enige kilo's in voorraad; maar ik bezit tevens aarden potten, waar boter, behoorlijk gepekeld, uitnemend en voor gans de winter in bewaart; ik heb immers alle recht, mijn boter voor mezelf te bewaren; en, wie weet, er komt misschien nog een tijd, dat men er mij om smeken komt; en dan ... De rest kunt gij raden: daar ben ik zeker van, geachte lezer, de boer komt met zijn waar niet meer naar de stad, tenzij bij uitzondering: er zijn immers altijd dommeriken! De winkelier, hij ziet, bij ontstentenis van de boer, zijn voorraad verminderen; terwijl de

goede koper, om dezelfde reden, dringender en dringender wordt. Kent ge, durf ik u vragen, de wet van vraag en aanbod? Zo ja (en waarom zou het neen wezen?), dan kunt ge wel denken dat alle reglementen der wereld in dergelijke gevallen onmachtig zijn, ook waar het geldt, boterprijzen vast te stellen. En, waar het monopoliseren van boter wellicht minder gemakkelijk zou gaan dan van aardappelen, deze waar bij nature glibberiger zijnde, dan zie ik werkelijk nog niet goed in ...

24 december 1915

Wederopbouw: Addenda (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 20 december.

In twee reeksen brieven reeds - de laatste maal in oktober jl. - heb ik u over het heropbouwen van geteisterd België geschreven: ge ziet, dat ik er nog niet over ben uitgepraat. Misschien, ik geef het toe, kunt ge al elders gelezen hebben wat ik meen u nog verschuldigd te zijn: ge krijgt zoveel onder ogen dat mij, bezette, onthouden blijft. Gedenk echter, bij eventuele herhalingen, dat ik mag spreken uit persoonlijke ervaring, die voor de best opgebouwde theorie toch steeds welkome hulp is; en dat anderdeels de beste inzichten der wereld het dikwijls afleggen waar ze onder gedaante, onder de wezenlijkheid van een gebouw, worden gebracht. En nu juist, dat ik van de wederopbouw van onze dorpen wilde spreken, onderwerp dat ik tot hiertoe niet heb aangeroerd, kan ik bij ondervinding verklaren wat er soms in wezenlijkheid van terecht komt.

Dit wil ik u een volgende maal aantonen. Laat ik thans even beginnen met de vermelding, die mijn excuus is, van de redenen, die mij heden tot onderwerp de heropbouw zo van Vlaamse als Waalse dorpen deed kiezen. Gij moet weten: op tien in België vernielde gebouwen,

zijn er van zes tot negen landelijke, al naar gelang de streek waar zij zich bevonden. Maar dat ontzaglijk getal alleen is niet de enige reden om een bijzondere aandacht aan het geteisterde platteland te wijden. In vele dorpen ging het heel anders toe dan in de meeste getroffen steden: deze laatste zijn nergens geheel vernield, wat dikwijls het geval is met landelijke gemeenten, en dan voor de wederopbouwer ook geheel andere opgaven meebrengt. Verder gebeurt het nogal zelden, dat daar met andere historisch archeologische gegevens is rekening te houden, dan de plaatselijke bouwtraditie, hetgeen zo niet meer, dan toch een andere vrijheid meebrengt. Er is eindelijk, dat hier meer dan elders kan geïnnoveerd inzake hygiëne, zonder dat het plaatselijk karakter van de bouwkundigen stijl, door Berlage zo hoog om zijn eeuwenoude gepastheid geroemd, er maar in het minst mag worden door geschaad. - Dit moge voldoende zijn als pleitrede voor het goede recht van dit briefje; het geeft tevens, gedeeltelijk althans, de bestanddelen aan van het probleem.

Er bestaat over het onderwerp een uitgebreide literatuur. Gij weet beter dan ik, al wat men in Holland gedaan heeft om belangstelling te wekken voor de plattelandswoning. Die belangstelling is in andere landen algemeen: zij houdt immers verband met boerenkunst, thans zozeer in de mode, en waar Engelse als Duitse tijdschriften heel wat over gebracht hebben. Ten onzent kunnen wij wijzen op het aardige boekje van Stijn Streuvels over "de landsche woning in Vlaanderen", en verder op een hele bibliografie van meer technische aard, die, oordeelkundig gebruikt, zeker van het grootste nut kan zijn.

Deze literatuur nu is van het grootste belang, waar zij doorgaans in de landelijke architectuur een zo zuivere stijlcontinuïteit vertoont, verschillende alleen zo naar de materialen die de bodem natuurlijk oplevert, de ligging zelf van die bodem in breedte en lengte, op de vlakte of aan de rivier, aan het woud, in het dal of op de hoogte, als

naar de aard der bezigheid van de bewoners. Pirenne getuigt er ergens van, dat de hoeveaanleg van sommige oer-Belgen van voor de Romeinse inval niet verschilt van de tegenwoordige. Kwestie van logica, meent Berlage, die wel zal gelijk hebben.

Het geeft onmiddellijk het eerste principe aan, bij eventuele wederopbouw op het land te volgen. De opgave is echter veel meer ingewikkeld dan ze, aldus gesteld, zou kunnen doen denken. Niet alles immers op het land behoort tot de oorspronkelijke landstijl. Allerlei gebouwen kunnen er als onafhankelijk van worden beschouwd, als, bijvoorbeeld, kerk, school, enz., al behoren zij nochtans tot een heteroog complex waarmee zij hebben te harmoniseren, - hetgeen niet altijd het geval is tegenwoordig. En dat maakt de zaak al wat ingewikkelder. Gaat men nu verder na, wat, in het geval dat ons bezig houdt: het herstellen van het Belgische platteland, praktisch te doen valt, dan eerst leert men begrijpen dat men met theorie al niet heel ver komt, en dat een aantal vraagstukken, van wegenis o.a., ze komen bemoeilijken.

Wat immers werd onder de oorlog op het platteland beschadigd of vernietigd? Soms blijft van het ganse dorp of gehucht niets over, en zelfs nauwelijks puinen. Dikwijls is het de kerktoren die hoofdzakelijk leed, gemakkelijk mikpunt immers en uitkijkpost. Ofwel zijn het gemeentegebouwen (school, gemeentehuis, enz.), die als versterking dienden en aldus te lijden kregen. Elders heeft men hele wijken van "kleinwoonsten" platgelegd, waar zij in de lijn der operaties lagen. Eindelijk waren het de omwalde hofsteden, die tot een fort werden ingericht, en daaronder niet weinig kwamen te lijden. - Ik haal deze onderscheiden gevallen met opzet en systematisch aan; zij immers bieden telkens een andere zijde van het heropbouwvraagstuk aan, en tonen het ingewikkelde ervan.

Het eerste geval, dat van totale of gedeeltelijke vernieling, plaatst ons voor een vraagstuk, dat niet louter architecturaal is. De aanleg van dorpen is wel niet het gevolg van toeval; het verbouwen echter der dorpen, hun vergroting, het veranderen van noden en bezigheden, het invoeren van een of andere industrie, de verarming van deze of gene wijk: allemaal factoren, die wijziging in de ligging wenselijk kunnen maken, als de grote wegenis ze niet reeds eist. Bij het bouwen wordt de eerste vraag er dan ook een van rooiing, en de stijkwestie, eenmaal als natuurlijk aangenomen dat ze berusten zal op plaatselijke traditie, komt te staan in het licht van nieuwe perspectief, van bredere straataanleg, van de mogelijkheid van een heterocliete omgeving (fabrieken, stapelplaatsen, enz.).

Gaat het om een beschadigde of vernielde kerk, dan rijst allereerst de vraag naar de kunstwaarde van die kerk. Is die kunstwaarde gering of nul, dan kan men zich weer afvragen of zij dient opgetrokken zoals ze vroeger was, zelfs als ze in stijlharmonie met de overige gemeente stond; immers, er kan zich voordoen dat de kerk te klein was geworden, en dat bij herbouw de voorgenomen vergroting geen voet meer houdt dan met de oorspronkelijke bouworde (waar hier tevens de vraag van stijlvernieuwing bij kan komen).

Het is vooral bij het herbouwen van "kleinwoonsten", werkmanshuizen dus en kleine boerderijen, dat men af te rekenen zal hebben met de moderne gezondheidsleer, om die dan weer in overeenstemming te brengen met het regionale bouwtype; hetgeen te kampen zal hebben met eigenaardige omstandigheden die zich in een stad niet voordoen.

Wat gemeentegebouwen betreft: hier zal de wijziging wel noodzakelijk het radicaalste zijn, hetgeen de opgave terdege vergemakkelijkt. Immers vele van die gebouwen zijn betrekkelijk jong, en danken daar juist hun lelijkheid aan. De meeste daarvan zijn

gebouwd in een tijd, dat voor een plichtbewust buitenburgemeester het summum der bouwkundige schoonheid de stijlloosheid was der huizen die men toenmalig in de stad maakte: iets dus dat op het platteland niet hoorde, en bovendien lelijk was. Tenzij voor zulke dorpsverheid kwezelgotiek het ideaal was voor, laat ons zeggen: de plaatselijke politiegelegenheden ... Hier nu kan regionale architectuur hoogtij gaan vieren; evenals bij herbouwen, trouwens, van de vernietigde Zwitserse hutten, Engelse cottages, Scandinavische verblijfsoorden, Münchener landhuizen, of, eenvoudig, degelijke en grootstedse herenverblijven, die de omstreken van onze grote steden verdacht en onveilig hadden gemaakt.

Wat de grote, machtige pachthoven en boerderijen aangaat: die bouwen zichzelf weer op; hier immers heerst als opperste meesteres de logica der noodzakelijkheid; hier kan de bouwmeester zich gerust overleveren aan het instinct van de boer, die alles, als hij maar een echte boer is gebleven, - die de grote lijnen in hoogte en in breedte bepalen en afbakenen zal naar de wil van het ras. En daar zijn stijlbijzonderheden niet zo heel veel bij ...

Ziedaar hoe, naar ik meen, het vraagstuk van de wederopbouw van onze dorpen zich voordoet. Hoe wordt het nu opgelost? Wat ik hieromtrent kan mededelen is voor een volgende brief.

Le ventre de Bruxelles (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 19 december.

Ge eist van mij afdoende inlichtingen over wat te Schaarbeek in zake tekeergaan der aardappelcrisis, en wat daar mee in betrekking mocht staan, gedaan werd. Schaarbeek in deze zijnde voorbeeld, zo niet

maatstaf, van wat ook elders gebeurde. Deze inlichtingen: hier zijn ze.

Weet dan eerst, waarom ik nu juist Schaarbeek als voorbeeld koos. Het is niet omdat deze voorstad de voornaamste van het Brusselse agglomeraat is; al is zij, voor het bevolkingscijfer, de vijfde gemeente van het land (zij komt hierin onmiddellijk na Gent); al biedt de zeer grote uitgestrektheid van haar grondgebied een gelukkige verscheidenheid aan landbouwgronden als aan nijverheidsgebouwen; al vindt men dientengevolge haar bevolking gelijkmatig verdeeld over alle maatschappelijke standen, hetgeen alles te samen van Schaarbeek maakt als een overzichtelijke staalkaart van Gross-Brüssel's samenleven: het zou in mijn ogen, en ook allicht in de uwe, geenszins voldoende mogen heten om beschouwd te worden als het toonbeeld van wat zoal gedaan werd om in de voedingsnood van België's hoofdstad te voorzien. Het doet zich nu echter voor, dat Schaarbeek er zich op beroemen mag, in deze inderdaad toonbeeld en voorbeeld geweest te zijn; haar bestuur is namelijk alle andere in het verstrekken van hulp voor geweest, en de wijze waarop het dit gedaan heeft, werd zo goed als ongewijzigd door de andere gemeentebesturen, en ook door het "Comité central pour la culture des terrains inoccupés" - het hoofdbestuur dat zich voor de zeventien gemeenten van Gross-Brüssel met de zaak bezighoudt -, dankbaar nagevolgd. Voeg daarbij, dat de wethouder voor openbare werken te Schaarbeek, die de spil van gans deze toonaangevende organisatie mag heten, een oud-journalist is (het journalisme leidt immers tot alles, ... als men er maar op tijd uittreedt), de volijverige Franz Fisher namelijk, die voor zijn confrères van gisteren, die waarschijnlijk zijn confrères van morgen zijn, steeds de gediensstigste der voorlichters is. En dit was natuurlijk een reden te meer om hem eens terdege lastig te gaan vallen met de vraag, in wat Schaarbeek zich dan zo bijzonder onderscheiden had. En nu steek ik het niet

onder stoelen of banken: Franz Fisher heeft ook ditmaal zijn goede reputatie eer aangedaan. Zodat ik zonder achterdocht mijn mededelingen kan beginnen, na de werkzame wethouder uw aller dank over te hebben gebracht.

Nauwelijks was de oorlog over ons arm land losgebroken; nauwelijks was Brussel bezet, of Schaarbeek zag naar de middelen uit om de hongersnood die, om al de redenen welke gij kent, voor de uitgebreide arbeidersbevolking der gemeente dreigde, te keer te gaan. Ik zegde u hierboven, dat Schaarbeek zeer uitgestrekt is. Een goed deel van dat grondgebied lag braak: van lieverlede kwam men tot de bedoeling, die braakliggende terreinen te gebruiken tot het kweken van aardappels. Onmiddellijke opbrengst was echter niet te verwachten, vermits het zelfs voor het planten te vroeg was. Toen ging men op koop; zodat men onder de belegering van Antwerpen reeds, en terwijl het Duitse leger op slechts enkele kilometers van Brussel stond, de afgevaardigden der gemeente tot op minder dan een kwartier afstand van de vuurlinie knollen kon zien afkopen van de verschrikte boeren, die, te die tijd minder schraapzuchtig dan thans, al heel blij waren hun pas opgedane oogst op die wijze kwijt te geraken; zodat Schaarbeek goede zaken deed, of beter de Schaarbeekse bevolking, die op die wijze van de gemeente aardappelen kopen kon ad acht frank per honderd kilo. Wat het gemeentelijke en particuliere braakland betreft: de oorspronkelijke gedachte was, het, na afspraak eventueel met de eigenaars, in regie uit te baten. Werkloosheid was echter in ruime mate uitgebroken; het kon dus evenveel moreel als feitelijk nut hebben de gedwongen stakers op een eigen plekje grond, dat ze bebouwen zouden tot hun eigen profijt, bezig te houden. Zo besloot men dan, alleen de grootste partijen land, ik bedoel de meest uitgestrekte, in regie te bewerken, en aldus geschiedde voor een gezamenlijke oppervlakte van drie hectaren en zes aren; terwijl de kleinere gronden, in loten verdeeld

van vijf tot tien aren (grondslag is: vijf aren), aan de armen ter beplanting gratis werden afgestaan. Op die wijze kwamen bij de negentien hectaren onder de spade van vrije en tijdelijke landbouwers, allen geplaatst onder het toezicht van een comité, dat men, buiten het dagelijks beheer dat door Fisher was voorgezet, hoofdzakelijk onder deskundigen gekozen had.

Dit was alles reeds gedaan, toen in het voorjaar 1915 het “Comité central pour la culture des terrains inoccupés”, onder auspiciën van het grote “Nationaal comité voor hulp en voeding”, tot stand kwam. De erin betrokken gemeenten, aan dewelke de grootst mogelijke autonomie toegestaan werd, zoals Belgisch gebruik het wil, volgden Schaarbeek in zo goed als alles na. Schaarbeek zelf zag zich bij zijn toetreding tot het “comité central” in deze zin gebaat, dat het aan zijn kolonisten het hulpgeld van één frank per are, door dat comité verstrekt, uitbetalen kon, waar het één frank uit eigen zak aan toevoegde. Het regiëstelsel mocht niet iedereen bevallen: er werd afgesproken, dat de aldus gebruikte gronden nog alleen als proef- en demonstratieveld, ten behoeve der ondersteunde bebouwers zouden dienen: zo zou men ze in allerlei beplantingen inwijden, waartoe ook lezingen werden gehouden en praktische brochures werden uitgedeeld.

Want het meest opmerkenswaardige is: de meeste aanvragen naar grond kwamen niet, zoals men verwacht zou, van lieden die met de aarde en haar bebouwen vertrouwd zijn: vooral stadswerklieden, en onder deze de meer ontwikkelden, als daar zijn typografen en tramconducteurs en zelfs kleine bedienden, betoonden belangstelling in de onderneming, met gevolgen, die van hun zorg en liefde de beste getuigenis zijn. Daartoe door het gemeentebestuur aangemoedigd, oefenden deze lieden voor hun perceeltje grond zelf de politie uit: iedere groep van aan elkaar palende terreinen koos zich daartoe een afgevaardigde, die de bevoegdheid kreeg van de

burgerpolitie; en welke uitmuntende resultaten men met dit stelsel van vrij zelftoezicht bekwaam, moge blijken uit het feit, dat men, niettegenstaande de heersende armoede, slechts een twaalfstal delicten heeft aan te stippen in al de lange tijd, dat het werk nu reeds bestaat. Het morele resultaat mag men dus wel uitstekend achten: de terugkeer tot de aarde heeft velen van luiheid afgehouden en de weg van de herberg afgeleerd. Er dient gezegd, dat al gedaan werd, wat ontmoediging of weerzin kon voorkomen. Zo schonk men aan de armsten zaden en, waar de staat van de grond het vroeg, ook meststoffen: aldus belette men afgunst voor plantsoenen van meer gegoeden, die hun grond al het nodige geven konden. Ook kon bij de kolonisten de vrees bestaan, dat men hun vrucht van hun arbeid ten behoeve van de Volksoep afnemen zou: men gaf hun echter de verzekering, dat zij niet alleen alles behouden zouden wat ze zelf gekweekt en gewonnen hadden, maar dat de schade, die ze leden door het niet krijgen van aardappelen, als de andere behoeften, zou worden vergoed door andere waren ter zelfde waarde.

En aldus zijn ook de materiële resultaten ongemeen. Men berekent, naar zijn eigen opgave, die wel beneden de waarheid zal zijn, dat iedere landbouwer - en er zijn er te Schaarbeek niet minder dan 717: één tiende van de werklozen - op zijn vijf aren grond iets als driehonderd kilo aardappelen heeft opgedaan, behalve, natuurlijk, allerlei andere groente (iedere are van de in regie ondernomen grond gaf twee honderd vijftien kilo per are, alleen aardappelen). Hoe tevreden de bebouwers trouwens zelf zijn, blijkt hieruit, dat de aanvragen naar grond voor het volgende seizoen nu reeds negenhonderd bedragen, zodat de gemeente naar nieuwe gronden heeft moeten uitzien, die ze gevonden heeft: volgend jaar komen er vijf hectaren bij. Welke betekenis deze liefde voor de landbouw bij stedelingen voor de toekomst heeft, zal ik hier niet bespreken; hoe verheugend zij is, zult gij zo goed inzien als ikzelf.

Dit merkwaardige succes - dat zich trouwens uitstrekt over de gehele agglomeratie, natuurlijk in verhoudingen die van de beschikbare gronden afhangen; aldus hebben in het geheel 3966 gezinnen er een kleine 174 hectaren bebouwd -, dit succes is voor de gemeente een zeer welkome verlichting bij hun armenzorg. En tevens een gelukkig iets voor de burgerbevolking, die aardappelen koopt, vermits op die wijze de algemene voorraad te groter blijft. Voor zulke voorraad had, zoals ik u zegde, Schaarbeek eveneens van bij het begin van de oorlog gezorgd. In de ruime stapelplaatsen, waar zij over beschikte, lagen de knollen in zulke hoeveelheden, dat daar tot voor enkele weken de heersende aardappelangst er voor de inwoners een mythe was. Toen echter werden de voortbrengende boeren voor Schaarbeek al even onwillig als voor iedereen. Terwijl het intussen tijd werd, aan nieuwe bevoorrading te gaan denken. Men speelde er echter korte metten mee. De Schaarbekenaars, die onder de algemene aardappelduurte niet hebben behoeven te lijden, mogen ook verder op beide hun oren slapen, - als, wel te verstaan, hun dit kunststukje lukt. De Schaarbeekse politie geneert zich niet, de voorraden, die door de gemeente komen te trekken, eenvoudig op te eisen, natuurlijk tegen gered geld, maar even natuurlijk tegen niet meer dan de vastgestelde prijzen. Verder is een afgevaardigde van de zeventien Brusselse gemeenten naar Holland weg, om opkoppingen te doen: wel een heel goed middelje om de aardappelen van eigen bodem uit de grond te doen komen, waar zij verborgen zitten onder bieten of snijkoren; en van die Hollandse knollen krijgt Schaarbeek natuurlijk ook zijn rechtmatig deel. En daar is eindelijk de nieuwe hoofdoorraad, nog nauwelijks aangesproken, van niet minder dan negenhonderdduizend kilo, waar slechts tweehonderdduizend kilo voor de volksvoeding van bestemd zijn, zo dat al de rest aan de burgerij kan worden verkocht tegen twaalf centiemen het kilo, allerlaagste der tegenwoordige prijzen, ad vijf kilo per week en per gezin van twee mensen, en tien kilo voor het dubbele en meer.

Aldus staan de zaken in het gezegende Schaarbeek. Ik koos het, zegde ik, als toonbeeld der andere gemeenten van het Brusselse agglomeraat, niet nog zozeer vanwege het initiatief, dan omdat het werkelijk navolging, en zo goed als overal, gevonden heeft. Wie in de andere gemeenten onder de duurte op ingrijpender wijze geleden heeft, zal te inniger de weldaad smaken der ingestelde reglementering. Wij zijn er nu eenmaal aan toe, dat wij nog moeilijk buiten gemeentemonopolisering kunnen: alle vrijheid is in deze tijd immers gering, en dan mogen wij wel dankbaar zijn, dat de opgelegde verknechting vervat is in de beste vorm, - al lijdt nu ook de vrije concurrentie onder die vorm het meest.

Verscheidene voorsteden van Brussel hebben Schaarbeek's voorbeeld in de aardappelhandel gevolgd, onder andere het volkrijke Molenbeek. De maatregel zal, het lijdt geen twijfel, algemeen worden. En dan vraag ik mij af, wat de boeren met hun gedeprecieerde waar gaan geworden. Nu reeds is de geboden aardappelling begonnen: het hangt van de verdachte opkopers af, dat zij ja dan niet opeising wordt. Intussen ben ik over onze aardappeletende toekomst vrij gerust.

Nu vooral, dat ik er een zo lange, vervelende brief aan gewijd heb ...

De gouverneur-generaal aan het woord.

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

Baron von Bissing heeft een journalist te woord gestaan en na deze uitgebreide mededelingen te hebben gedaan over de nieuwe oorlogsschatting, waarop ik bij gelegenheid terug hoop te komen, het volgende verteld:

Het is moeilijk een vreemd land te regeren, maar wij maken ernst met de toepassing der bestaande wetten. Vooral dringen wij aan op het

handhaven der taalwetten, die beogen recht te doen wedervaren aan de Duitse, Vlaamse en Waalse talen. De algemene leerplicht, vroeger erg verwaarloosd, wordt nu doorgedreven. De bijzondere scholen der geestelijkheid, welke dank zij de vroegere Belgische schoolpolitiek in zeer groot aantal zijn, staan onder politietoezicht. Ik vermijd liefst onnodige conflicten met de geestelijkheid, maar tegen Duitsland vijandige invloeden op de schoolkinderen kan ik niet dulden. De geestelijkheid ... ja, in het diocees van kardinaal Mercier bemerken wij de onwelwillende houding van de heren zeer goed, maar in het algemeen is er toch een streven om verstandig met onze verordeningen en wensen mee te gaan. Ditzelfde geldt ook van de talrijke ambtenaren, die langzaam aan het werk weer hebben hervat en daarvoor hun volle wedde ontvangen. In de ministeries bv. werken wij tot aan de directeurs toe met het zuiver Belgische personeel op de beste voet samen. Alleen het spoorwegverkeer, dat onder militair beheer staat, sluit, om voor de hand liggende redenen, de Belgen uit. Ook in de rechtspraak spreken Belgische rechters de vonnissen uit.

Vervolgens wijdde zijne excellentie nog uit over de terugkeer der Belgen, over het herleven der industrie, de zorg voor de arbeiders, allemaal punten, waarover zijn mening als algemeen bekend verondersteld mag worden.

Tenslotte was de interviewer naïef genoeg om de gouverneur naar de toekomst van België te vragen. Zijne excellentie antwoordde: Dat moet u aan de rijkskanselier vragen, maar hij voegde er aan toe: Bij de toekomst van België denk ik vooreerst aan Duitsland. Natuurlijk zonder de belangen van het land, dat ik moet regeren, uit het oog te verliezen.

27 december 1915

Een der correspondenten in België van de Vlaamsche Stem schrijft:

In België is het eerste proces gevoerd over de belasting op de afwezigen. Het provinciaal raadslid voor Luik, de heer Francq, die in Engeland verblijf houdt, tekende voor het gerecht beroep aan tegen het besluit van de bestuurder der belastingen, die hem de aanslag van de belasting op de afwezigen oplegde. De eerste kamer van het beroepshof verklaarde niet bevoegd te zijn, om uitspraak te doen in fiscale kwesties, tenzij deze betrekking hebben op rechtstreekse belastingen. De belasting, waarvan sprake was, werd door het hof niet beschouwd als een rechtstreekse belasting, maar als een strafaks, waarvan de inningsprocedure buiten haar bevoegdheid ligt. Deze conclusies waren van de heer Hottrand, eerste advocaat-generaal. De heer Francq werd uitgenodigd elders zijn beroep in te dienen.

De correspondent te Brussel van De Vlaamsche Stem schrijft op 14 december:

Sedert de bezetting van Brussel door de Duitse legers, zijn de in België wonende buitenlanders, onderdanen van staten welke met Duitsland in oorlog zijn, aan scherpe maatregelen van toezicht onderworpen. Niet alleen diegenen, welke de dienstplichtige leeftijdsgrens niet hebben overschreden, maar ook de jongeren en de ouderen van dagen. Dezen mogen zich onder meer niet zonder een bijzondere toelating van hun verblijfplaats verwijderen, en ik ken een klooster van Franse broeders, die de verbintenis hebben moeten tekenen, dat zij zich niet meer na zeven uur 's avonds of niet voor zes uur 's morgens uit hun gesticht zullen verwijderen. Bovendien hadden al deze vreemdelingen zich eens in de maand persoonlijk aan te melden bij het Duitse "Meldeamt".

Naar een aanplakbiljet thans luidt, heeft de militaire gouverneur van Brussel, op bevel van de gouverneur-generaal, deze belemmeringen aan de vrije handel en wandel der bedoelde buitenlanders nog meer verscherpt. In de plaats van eens in de maand, zullen al de vreemdelingen, onderdanen van aan Duitsland vijandige staten, voortaan om de acht dagen voor de "Meldebeambte" persoonlijk moeten verschijnen, zo mannen als vrouwen, en als kinderen boven de leeftijd van 15 jaar. Ofschoon met Duitsland niet in staat van oorlog verkerend, wordt Italië nochtans beschouwd als zijnde aan Duitsland vijandig. Want uitdrukkelijk bepaalt het bericht, dat de maatregel ook toepasselijk is op de Italianen van beider kunne, meer dan 15 jaar oud.

28 december 1915

Wederopbouw: Addenda (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 21 december.

Dezen onder u die in 1913 de wereldtentoonstelling te Gent bezochten - en wie zou durven bekennen, dat hij dit niet deed? - herinneren zich ongetwijfeld, onder andere merkwaardigheden en fraaiigheden, aldaar een snoezig dorpje te hebben gezien dat, niettegenstaande zijn afmetingen, onmiddellijk aan een speeldoos deed denken, zowel door het blinkend nieuwe ervan als door een gelijkmatigheid, een regelmaat, een opzettelijkheid, die alle gedachte aan werkelijkheid, aan spontaan gegroeid, aan het noodzakelijk ontstane leven van lieverlede uitsloot, en dat heette: "Le village moderne". Deze poging om ons te doen begrijpen, hoe een modeldorp van onze tijd er diende uit te zien, wilde het beantwoorden aan wat wij van een werkelijk modern dorp mogen verwachten, had, hoe loffelijk ook opgezet, het lot van alle expositiebedoelingen: alleen het schematische ervan bleef in ons

geheugen, met, nu ja, een vage herinnering aan een of ander prettig hoekje, maar zonder dat wij het ons konden voorstellen als voortlevend in ruimte en tijd, als bestendig en bestemd tot een waarachtig levende toekomst, daartoe trouwens al te nuchter bedacht en te moedwillig opgetrokken: tentoonstellingsgedoe in een woord, waarvan wij wel wisten, dat het er alleen stond voor het plezier van onze ogen. Aan bedenken en optrekken van dat moderne dorp was nochtans heel wat arbeid en studie vooraf gegaan; het gaf aanleiding tot een hele literatuur, sedert de oorlog nog aangegroeid, waarvan het misschien zijn nut heeft, een, stellig onvolledige, nomenclatuur te geven. Daar hebt gij eerst een uitgave van de Belgische Boerenbond, die heet: "Bouwen en heropbouwen van Huis en Stal"; verder, en in rechtstreeks verband met de Gentse expositie, "Le village moderne", door P. De Vuyst. Theoretisch is, naast de speciale brochures door ons ministerie van landbouw uitgegeven, het werk van Cornet over "Constructions rurales"; terwijl een aantal studies de theorie meer bepaald op plaatselijke esthetiek aanpassen, als: "Modelpachthof voor duinstreken", door Vanderveken en Kempeneers; "Installation-type de ferme en Campine", door Giele en Cochaux; "Installation de ferme pour la zone limoneuse", door Guisset en Dufour; "Plan-type de ferme pour la région ardennaise" en "Plan-type de ferme pour la région jurassique", beide door Hizette. Er bestaat nog een werk van algemene aard, dat wij danken aan de bibliothecaris van koning Albert: "Histoire de la maison rurale en Belgique". Voeg daar aan toe het prachtige stel desbetreffende foto's en schetsen, door de Belgische Touring Club in haar Bulletin en anders uitgegeven, en ge zult bemerken, dat wij bij het heroptrekken van onze geteisterde dorpen niet bepaald in het duister hoeven te tasten, en niet moeten schrikken, vooral bij de gedachte, dat het Belgische dorp der toekomst er uit zou gaan zien als het moderne dorp van de tentoonstelling te Gent, dat zijn opzettelijkheid en het

feit, dat het door één enkele bouwmeester ontworpen was, zeer zeker minder aantrekkelijk en gewenst maakten.

Wat al de bovengemelde uitgaven ons, binnen het bestek van deze brieven, kunnen leren, moge het onderwerp uitmaken van een volgende "correspondentie." Voor vandaag houd ik mij bij mijn belofte, u te vertellen wat zoal tot op heden van Belgische zijde gedaan werd, om in een naaste toekomst de wederopbouw van onze dorpen te verzekeren. (Of het Duitse bestuur zich vooralsnog met de zaak meer bepaald heeft ingelaten, is mij onbekend.)

Al het werk, ondernomen en ten uitvoer gebracht door de bijzondere commissie, waar "le village moderne" zijn bestaan aan dankte, was als een onwillekeurige voorbereiding tot datgene, waartoe ons de tegenwoordige toestand der gehavende dorpen noodzaken zal; die commissie kwam dan ook weer bijeen onder de naam van "Commission de l'embellissement de la vie rurale", en vatte, in samenwerking met de ontstane hulpcomités - zij zijn te talrijk om ze alle te noemen - haar studies weer op. De eerste vrucht daarvan was een circulaire aan de provinciale landbouwafdelingen, in februari reeds verzonden. Daarin wordt hen, en de gemeentebesturen waar ze in betrekking mee staan, en de landbouwers die naar die gemeentebesturen luisteren op het hart gedrukt, dat zij er zich vooral voor hoeden moeten, weer op te gaan bouwen voor een bevoegde commissie de geleden schade wel degelijk heeft vastgesteld; liever dus wachten op de vrede, moet de leuze zijn; vooral niet op de beslissingen van vergoeding of tussenkomst in de verliezen vooruit willen zijn, en zich voorlopig behelpen met wat is overgebleven of aan noodwoningen en -stallingen werd opgetrokken. De bedoeling van deze gebiedende raadgeving is duidelijk: men wil de boer alle recht op vergoeding verzekeren, en die vergoeding zo hoog mogelijk doen stellen. Daar zou dan ook niets dan lof over te spreken zijn, indien zulke afwachtende houding nu maar mogelijk ware. Het kan

gebeuren dat zij het in sommige gevallen inderdaad is. Wie echter een echt slagveld heeft gezien, zal het voor zulk een plaats ten stelligste moeten tegenspreken. In oktober van verleden jaar bezocht ik de streek, waar, voor de inneming van Antwerpen, de wekenlange slag van Eppegem werd uitgevochten. Zo kwam ik, even boven Vilvoorde, door Houtem, dat gedeeltelijk was vernield. Reeds was een deel der boerenbevolking teruggekeerd, aangetrokken door de vertrouwde aarde. De meesten echter hadden van huis en have helemaal niets, of hoogstens vier muren en een stuk dak gevonden. Nu woonden zij, soms vier gezinnen bij mekaar, in wat overbleef van een of andere schuur, niet veel minder dan onder de blote hemel. En dat, terwijl de winter aan de deur stond ... Begrijpt men nu wat het betekent, aan zulke dompelaars te gaan aanraden, op commissies, en beraming der schade, en uitbetalen van een vergoeding te wachten? Daar is nu allang een jaar over heen. Is de vergoedingscommissie al samengesteld? Ik kan het niet met zekerheid zeggen, maar er bestaan goede gronden om er aan te twifelen. En intussen zouden de boeren, waar de toekomst van het land grotendeels van afhangt (na al het kwaad dat thans van hen gezegd wordt, komt hen de erkenning toe, dat ze in deze aan hun plicht minder dan wie tekort komen) - intussen zouden de boeren zich maar tevreden moeten stellen, winter aan winter, met voorlopige schuilplaatsen - nu dat ze juist geld genoeg hebben kunnen verdienen (een buitenkansje!), om aan een verbeterde opbouw van hun doening te kunnen denken.

Merk wel: ik geef aan de commissie geen ongelijk. En een raad te geven aan wie het ook zij ligt alles behalve in mijn bedoeling, laat staan dat ik daar de macht toe hebben zou. Maar te wijzen op de quasi onmogelijkheid waar de boer in verkeert, om op schadevergoeding, of zelfs maar op berekening daarvan te blijven wachten, brengt anderen misschien op het idee, hoe men daar in

verhelpen kon. Want, men merke het wel: hier zijn hulp gelden niet voldoende: het is het karakter van voorlopigheid dat niet deugt, gebrekkig als het persé is, en waarachtig niet geschikt om de landbouw de gewichtige rol te helpen spelen, die hij thans meer dan ooit te vervullen heeft ...

De circulaire, waar wij het hier over hebben, komt verder met allerlei voorschriften voor de dag, waar wij het overigens geheel mee eens zijn: regionale secties dienen ingericht; zij zullen fotografische documenten verzamelen: zij zullen de betrokkenen bekend maken met het besluit, dat bij heropbouw vermoedelijk op geen subsidie of tegemoetkoming mag gerekend worden zo de plattegronden niet aan de provinciale comités worden onderworpen en door deze goedgekeurd; zij zal hun leren dat minder naar weidsheid dan naar praktisch nut en logica dient gestreefd; dat, bij opmaken der plattegronden, de betrokkenen goed zullen doen, de raad en hulp in te roepen van een plaatselijke architect en van de staatsagronoom, wier samenwerking in deze van het grootste nut kan zijn, vooral voordat de plannen aan de provinciale overheden worden onderworpen, dit met het oog op tijdsbesparing; en eindelijk agronoom als architect inprenten, dat zij goed zullen doen, in deze hun belangloosheid te tonen ...

Ziedaar, allemaal uitstekende inzichten en aanduidingen, waarvan ik maar hoop, dat ze geen dode letter blijven, en dat weldra gelegenheid zal bestaan ze tot levende werkelijkheid te maken, tot ons aller heil ...

30 december 1915

Le ventre de Bruxelles (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 24 december.

“Exode rural” en “retour à la terre”: twee leuzen, die in de laatste jaren heel wat inkt onschuldig vergieten deden! Het opsorpen van het land door de stad; de terugkeer van de stad naar het land: welk een aantal sentimentele statistieken (als ik dat aldus noemen mag) hebben deze overstelpend dankbare onderwerpen niet uitgelokt! En natuurlijk zonder dat zij tastbare gevolgen hadden. Vreemd toch, hoe welvaart apathisch maakt, hoe alleen werkelijke nood tot hervormingen leidt, waarvan het nut natuurlijk en volmondig door ieder werd erkend, maar die niemand aanging, omdat niets zo onschendbaar is als gevestigde veiligheid. Meer dan waar ook, is in België over deze vragen getheoretiseerd: wij danken er een schoon boek van Emile Vandervelde, onze minister van state, aan. Wij moesten echter op de oorlog wachten om allerlei sociale verschijnselen, anders voor mooie utopie gehouden en ... afgewezen, als vanzelf verwezenlijkt te zien zonder dat iemand er zich over verbaasde, en in een vorm die, na enig aarzelen en vasten, weldra als zeer bruikbaar voldeed. Aldus mochten wij hier te Brussel een kleine, maar toch wel diep ingrijpende sociale omwenteling bijwonen, die, hoe dan ook in het teken staande der voorlopigheid en misschien bestemd te verdwijnen bij het eerste vredeesteken, niet te minder in de economische geschiedenis haar plaats innemen zal; wij hebben er tevens een nieuwe moraliteit bij zien ontwaken, die ook wel bij herstelling der maatschappij in haar vorige vormen verdwijnen zal (want het lijkt er niet naar, dat de vrede ons enige wijziging in de sociale verhoudingen brengt, wat men ook gemeend heeft), maar die voor de psycholoog bestanddelen inhield, die even onverwacht als belangwekkend waren.

Daaronder is de zeer werkelijke terugkeer tot de aarde van mensen, die nooit buiten de stadsmuren waren geweest, of ze althans niet hadden overschreden zonder hun stadszeden mee te hebben genomen, en het land, hetzij met superieure minachting, hetzij met

de naïefste onkunde, het minst gelooflijke onbegrip te hebben bejegend; - onder die psychologische verschijnselen, zeg ik, is de ineens ontwaakte liefde voor de moedergrond, voor de vruchtbare aarde, zeker de merkwaardigste. En niet alleen die nieuwe, spontane genegenheid is zo merkwaardig: ook de onmiddellijke aanpassing op een werkzaamheid, die zo geheel andere zeden insluit dan het leven van de steedse werkman meebrengt, vooral als die werkman niet gebonden is aan grove handenarbeid. En nu doet zich juist voor, zoals ik u vertelde naar aanleiding van Schaarbeek als voorbeeld van aardappelmonopolisering, - het doet zich juist voor, dat het meer intellectuele arbeiders zijn, mensen in elk geval met meer persoonlijk initiatief, die door een zeker instinct terug naar de aarde gedreven werden, en zowaar de beste onder deze occasionele landbouwers geworden zijn.

Hoe zij landbouwers werden: ik vertelde het u naar het toonbeeld van Schaarbeek, dat hierin al de gemeenten van het Brusselse agglomeraat is voor geweest. Wat hier nu volgt, is anders niet dan aanvulling van de in die vorige brief verstrekte gegevens, en veralgemening aldus van wat wij, plaatselijk, te Schaarbeek zagen gebeuren.

De oorlog was in augustus 1914 uitgebroken; reeds in het daaropvolgende vroege najaar had men zich te Schaarbeek werkdadig om de eventuele aardappelnoed bezorgd gemaakt; wij moesten echter tot in maart 1915 op de stichting van een "Comité central pour la culture des terrains inoccupés" wachten, om de zeer gewenste uitbreiding van het werk te zien beklijven, om het nu eens heel mooi uit te drukken.

Het was toen al heel laat in het seizoen, om nog met planten te beginnen. De ijver was er echter te groter om, en toen men zag hoe onverhoopt talrijk en hoe geestdriftig de kolonisten waren, had men

de goede hoop toch intijds te zijn gekomen. Ik heb u indertijd verteld, hoe onhandig die kolonisten soms waren; helaas! het waren de armsten die het slechtste plekje grond hadden gekozen, en die er het slechtst mee overweg konden ... Onder vele andere pijnlijke dingen zou de oorlog ons met nadruk leren, hoe fnuikend, hoe demoraliserend en geestelijk vernietigend de echte armoede werkt; de werkelijke armen hielden geen weerstand meer: zij zijn beschaamd, te vragen wat hun rechtmatig toekomt; geeft men het hun, dan weten zij niet meer wat er mee te doen. Voorwaar, ik zeg het u: de sociale beweging heeft zich vooralsnog wat al te zeer en al te uitsluitend tot de krachtbewuste proletariërs gewend; laat zij het in de toekomst geen verwerpelijke sentimentaliteit achten, zich ook eventjes over de miserie te buigen, waar ik het hierover heb ...

Intussen had het "Comité central" het, begrijpelijkerwijze, druk. Men had in al de voorsteden lokale comités ingesteld, en zo goed als alle onder deze waren het weldra eens geworden, dat het verdelen onder wie er naar vroegen van de beschikbare gronden te verkiezen was boven de exploitatie in regie: men stond immers voor de onverhoopte bijval bij het volk, en zag daardoor te zeer de morele invloed van de landarbeid in, om te aarzelen. Niet alleen stadsgrond werd uitgebaat: de particuliere eigenaars van braakgrond traden gaarne tot het werk bij, zodat weldra op heel het gebied van Gross-Brüssel geen plekje grond nog onbebouwd bleef.

Het waren natuurlijk de buitengemeenten die het meest gelegenheid tot bebouwen boden: Vorst, met bij de 25 hectaren en 553 kolonisten; Schaarbeek, waar gij de cijfers van kent; Anderlecht met 18 ha 38 a en 479 bebouwers; Ukkel, dat door 417 man 17 ha 70 a liet bewerken; Bosvoorde, dat op 23 ha 5 a, 132 gezinnen gelukkig maakte; Etterbeek, waar 283 vaders van familie hun nooddrift winnen op iets meer dan 12 hectaren. Maar kunt gij u voorstellen dat in een zo huizenrijke, zo ingesloten stad als Brussel zelf, nog zeven en

half hectaren grond werden gevonden; om aan honderd en veertig geblaseerde grootstedelingen te worden uitgedeeld? Neen, wij zullen niet meer twijfelen aan de morele kerngezondheid van ons veel belasterd Brussels ketje! ... Al deze cijfers zijn zes maanden oud: alleen voor Schaarbeek heb ik er, die tot op heden bijgehouden zijn. Ge weet dat deze wijzen op een belangrijke vermeerdering in de aanvragen. En ik weet dat het elders eveneens gaat, zodat men zowat overal zoekt naar uitbreiding van de honderd vijfenzeventig hectaren, die thans door bij de vierduizend kolonisten bewerkt worden: een onverhoopt aantal spontane toetreders, die, vergeet het niet, ook zonder dat, hulp zouden hebben ontvangen, voor dewelke de hulp niet groter is dan dat ze niet hadden gewerkt, en van wie deze landarbeid dus is een vrij gekozen werkzaamheid, waarvan de opbrengst natuurlijk twijfelachtig was, ondernomen, als hij werd, doorgaans door onbevoegden en op een ongunstig tijdstip. Bezigheid dus, die overtuigend wijst op een vrijwillige terugkeer tot de grond, van mensen, waar men het allerm minst van zou verwacht hebben. De vierduizend kolonisten, allen gezinshoofden, vertegenwoordigen ongeveer twintigduizend mensen. Oordeel nu zelf of ik verkeerd deed, uw aandacht op het verschijnsel te vestigen.

In normale omstandigheden zouden de bebouwde gronden circa tweehonderdduizend frank hebben opgebracht. Ik vertelde u in mijn vorige brief dat bij elk bebouwend gezinshoofd het comité tussen kwam voor één frank per are, behalve andere hulp (landvetten, zaden, planten, enz.); het comité gaf aldus zestienduizend frank uit: waarlijk een niet hoge som bij de werkelijke, en vooral mogelijke resultaten. En verkeerden wij nu maar in voorwaarden van bestendigheid; ik bedoel onder het regime van de vrede, dan kon men er aan denken, in zulke gunstige omstandigheden, voor het werk een vorm te vinden, die er al de gelukkige gevolgen van vast legt. Ben

ik echter te pessimistisch als ik zeg te vrezen, dat juist de vrede al die mooie zaken te niet zal doen? ... Moge ik mij vergissen! ...

Kerstgaven Belgische soldatenkinderen.

Na de laatste opgave ontvingen wij nog:

Van H. W. B. te L. 2,50 gulden.

Totaal 391,75 gulden en 535 Frank.

Verantwoording der giften:

Ontvangen	535 F
391,75 gulden =	1127 F
	1662 F

Wij deden de heer J. Lefebvre, vice president van het comité: “Noël pour les enfants de nos soldats, qui n’ont pas reçu leur Saint-Nicolas” 1700 frank uitbetalen.

Financiële vragen.

Brussel, 26 december.

Aan de verschillende financiële vragen, waarvoor de oorlog de wereld heeft geplaatst, heeft ook België ruimschoots zijn deel. Onder deze hebben er de laatste weken twee de algemene aandacht in beslag genomen: het moratorium en de hernieuwde oorlogsbelasting. Over beiden moet ik u hier een en ander vertellen.

Zoals bekend, werd in België het moratorium afgekondigd bij koninklijk besluit van 2 augustus 1914, aangevuld op 6 augustus en sedert door maandelijks besluiten van de Duitse gouverneurs-

generaal over België verlengd. Meermaals was er sprake van intrekking, wat nogal vanzelfsprekend is, daar het er de Duitse overheden veel aan gelegen zou zijn te kunnen wijzen op een hersteld normaal leven. Tot nu evenwel kwam het hiertoe niet. De regelmatige verlenging der moratoire bepalingen ondervond slechts éénmaal een kleine wijziging, bij het besluit van 21 oktober jl. Dit besluit stelde vast, dat de verlenging der geldende bepalingen nog twee maanden van kracht zou blijven, tot 31 december 1915, maar voegde er het volgende aan toe: "De houder van een voor 31 december 1915 vervallen wissel is verplicht de betrokkene voor die datum bericht te geven dat hij de wisselbrief in handen heeft. Indien de wissel getrokken is om in een andere plaats of door een andere persoon te worden betaald, moet de houder op die plaats de bedoelde persoon daarvan verwittigen. Het bewijs van verwittiging kan blijken of uit een merk, dat de verwittigde persoon op de wissel plaatst, met aangifte van de dag en de beginletters van zijn naam, of uit het ontvangstbericht der verzending van een aangetekende brief of van een aangetekende briefkaart. Wordt de verwittiging verzuimd, dan kan van 1 januari 1916 af geen intrest geëist worden. Deze voorschriften zijn eveneens op orderbriefjes van toepassing." Een bericht van Wolff voegde hier aan toe, dat deze bepalingen niet van kracht waren voor wissels, betaalbaar in het etappegebied, dat immers van de communicatie per post zo goed als uitgesloten is. Eindelijk werd, bij besluit van 17 december, het moratorium nogmaals verlengd, en wel tot 31 januari eerstkomend.

Intussen waren voornamelijk de Duitse schuldeisers met de Belgische moratoire bepalingen weinig ingenomen, en zij wendden zich herhaaldelijk tot de Duitse, in deze zaken bevoegde, hoofdambtenaar, de keizerlijke commissaris-generaal voor de banken in België.

Tot goed begrip van het hier volgende, geef ik eerst de tekst van het koninklijk besluit van 6 augustus 1914, en wel in de Franse taal, daar uitsluitend deze door de Duitse overheden wordt aangehaald, en ik bovendien de Vlaamse tekst niet bij de hand heb.

“Les délais pendant lesquels doivent être faits les protêts et tous actes conservant les recours, pour toute valeur négociable souscrite avant la publication du dit arrêté du 2 août, sont prorogés.

Le remboursement ne pourra être demandé aux endosseurs et autres obligés pendant ce délai. Pendant le même délai le porteur est dispensé de l'obligation d'exiger le paiement le jour de l'échéance. Il est tenu de prévenir le débiteur ou le principal obligé de ce que l'effet peut être payé au domicile du porteur.

Les intérêts seront dus depuis l'échéance jusqu'au paiement. ”

Deze tekst, waarvan in ieder geval de bedoeling duidelijk mag genoemd worden (een oordeel over de woordkeuze moet ik aan juristen overlaten), heeft zowel in juridische, als in handelskringen, veel stof opgejaagd. De Berlijnse kamer van koophandel heeft zich tot tolk van deze laatsten gemaakt en zich gewend tot de commissaris-generaal, welke in een uitvoerig stuk zijn zienswijze heeft doen kennen. Het volgende ontleen ik eraan.

Vele klachten waren bij de Berlijnse kamers ingekomen over het feit, dat het innen van gelden in België op grote moeilijkheden stuitte. Men vreesde, dat daartoe strekkende rechtshandelingen van Duitsers tegenover Belgen, zolang de oorlog duurde, geen kans van slagen zouden hebben en vond dit des te minder billijk, waar de Duitsers zelf werden aangespoord hun schulden in België aan te zuiveren, om het economisch leven daar weer tot bloei te brengen.

Hiervan maakt de Berlijnse kamer zich de spreekbuis bij de generaalcommissaris en ontving daarop bovenbedoeld antwoord, waarin het o.m. heet, dat kort na het uitbreken van de oorlog de Belgische rechtbanken eerst te veel gebruik maakten van het recht om art. 1244, al. 2, code civil, ook toepasselijk te maken op handelsschulden en tegen de tekst van dit artikel in, dat alleen in uitzonderingsgevallen korte uitsteltermijnen toestond, termijnen tot drie maanden na de vrede bewilligden; dat zij hiervan echter later terug zijn gekomen en nu in vele vonnissen termijn in handelszaken geweigerd hebben, uit overweging dat de schuldenaar sedert het begin van de oorlog nu tijd genoeg heeft gehad om zijn zaken op orde te stellen. Zover het dan ook geen schulden betreft, welke gebaat zijn bij de moratoire bepalingen, raadt de commissaris de handel derhalve aan, klachten in te dienen en hem van het verloop der zaken op de hoogte te stellen. Zouden Duitse schuldeisers stuiten op een verkeerde toepassing van art. 1244, al. 2, dan zou de commissaris terstond de kwestie aanhangig maken bij de gouverneur-generaal, om daartegen maatregelen te nemen.

Een ander vraagstuk heeft nog de aandacht gevraagd, de kwestie nl. of, ingevolge de bewoordingen van het besluit van 6 augustus, de niet-geaccepteerde wissels ook onder de bepalingen van het moratorium vallen. En dat deze kwestie niet uitsluitend theoretisch belang heeft, bewijst het feit, dat van de 450 miljoen frank wissels in portefeuille bij de Nationale Bank er 225 miljoen niet-geaccepteerd zijn.

De Brusselse handelsrechtbank heeft deze vraag in ontkennende zin beantwoord bij een vonnis, waarvan de voornaamste overweging deze is, dat de in het koninklijk besluit voorkomende term "valeur négociable souscrite" op voldoende wijze niet-geaccepteerd papier uitsluit. Van dezelfde zienswijze is ook een Brussels advocaat, mr. M. Tienrien, die daaraan een brochure, getiteld: Le moratoire des effets

non acceptés, wijdde. Zijn confrater daarentegen, mr. J. Thoumsin, is, blijkens zijn werkje: *L'Influence de la guerre sur l'exécution des contrats*, van het tegenovergestelde gevoelen. Het zou ons echter te ver voeren beide heren in hun bewijsvoeringen te volgen, te meer waar het moratorium ons nog aanleiding geeft tot meer algemene beschouwingen. Waarover een volgende keer.

31 december 1915

De correspondent te Brussel van de Vlaamsche Stem schrijft:

De Amerikaanse afgevaardigde bij de "Commission for relief in Belgium" heeft thans officieel aan het Steun- en Voedingscomité medegedeeld, dat de bekende miljardair en filantroop Carnegie het voornemen heeft te kennen gegeven, de noodlijdende Belgische bevolking financieel ten krachtingste bij te staan. Sedert geruime tijd reeds waren geruchten omtrent een milde gift van Carnegie in omloop; de geruchten blijken ditmaal met de waarheid overeen te stemmen. Reeds is een eerste schenking van niet minder dan zestig miljoen frank hier ontvangen. Dat bedrag zal uitsluitend worden aangewend ten behoeve van de Belgische krijgsgevangenen in Duitsland, die, behalve andere benodigdheden, reeds elk, als kerstgeschenk, een som van 50 frank in speciën zullen ontvangen. Over het verdere gebruik der geschonken gelden is nog niets naders bepaald.

Belasting op ongehuwde mannen.

Naar wij in De Vlaamsche Stem lezen heeft de gemeenteraad van Gent de volgende bepalingen vastgesteld:

Art. 1. Al de ongehuwde mannen, de weduwnaars of gescheiden echtgenoten zonder kinderen, die op 1 januari 1916 de ouderdom van 27 jaar bereikt hebben en in de loop van het jaar ten minste drie

opvolgende of niet opvolgende maanden huizen of gebouwen gelegen binnen Gent bewonen, zullen jaarlijks een persoonlijke belasting betalen van:

5 F voor die welke van 27 tot 30 jaar oud zijn;

10 F voor die welke meer dan 30 tot 35 jaar oud zijn;

15 F voor die welke meer dan 35 tot 40 jaar oud zijn;

20 F voor die welke meer dan 40 tot 45 jaar oud zijn;

25 F voor die welke meer dan 45 tot 50 jaar oud zijn;

30 F voor die van 50 jaar of meer.

Art. 2. Zij zullen daarenboven onderworpen zijn aan een aanvullende taks – waarvan het bedrag gerekend wordt onder art. 4, - en dit voor de gehele huurwaarde der huizen of gebouwen, welke zij voor het geheel of voor gedeelten bewonen, indien die onroerende goederen aangeslagen zijn in de personenbelasting voor een huurwaarde van minstens 300 F.

Art. 3. Indien er aan die onroerende goederen geen huurwaarde werd toegeschreven, zal er toepassing worden gemaakt van het nieuw bebouwd kadastraal inkomen, overeenkomstig de wet van 30 december 1896.

Art. 4. De aanvullende taks, voorzien bij art. 2, zal belopen tot:

5 F	Voor hen die huizen of gebouwen bewonen, hebbende een huurwaarde van	300-500 F
10 F		500-750 F
20 F		750-1000 F
35 F		1000-1250 F
55 F		1250-1500 F
80 F		1500-1750 F
105 F		1750-2000 F
130 F		2000-2250 F
160 F		2250-2500 F
190 F		2500-2750 F
220 F		2750-3000 F
260 F		3000-3250 F
300 F		3250 F en meer

Art. 5. Die aanvullende belasting zal op de helft verminderd worden voor iedere zoon of schoonzoon die bij zijn ouders inwoont, alsook voor ieder der broers en schoonbroers die samen wonen, zonder dat nochtans het gezamenlijk bedrag van die aanslagen de taks verschuldigd volgens de gehele huurwaarde mag overtreffen.

In geval er drie of meer personen in hetzelfde gezin moeten aangeslagen worden, zal de totale aanvullende taks tussen hen verdeeld worden, naar gelang het aantal aangeslagenen.

Art. 6. De personen welke in private woningen kamers of kwartieren in gebruik hebben, zullen onderworpen zijn aan de $\frac{4}{10} - \frac{3}{10} - \frac{2}{10} - \frac{1}{10}$ der aanvullende taks, naar gelang zij het gelijkvloers, het 1^e verdiep, het 2^e verdiep, het 3^e verdiep of hogere verdiepen in gebruik hebben.

Art. 7. De personen welke in koffiehuisen, hotels of dergelijke inrichtingen, kamers of kwartieren betrekken, zullen onderworpen zijn aan $\frac{3}{4} - \frac{1}{2} - \frac{1}{4}$ der aanvullende taks, naar gelang zij het gelijkvloers of 1^e verdiep, het 2^e verdiep, het 3^e verdiep of hogere verdiepen bewonen.

Art. 8. De taksen zijn maar voor de helft verschuldigd, in geval de belastingschuldige in de loop der eerste zes maanden van het dienstjaar in het huwelijk treedt of de stad verlaat.

Art. 9. In geval van woonstverandering in de loop van het dienstjaar is de aanvullende taks verschuldigd voor het huis dat de belastingschuldige het langst in gebruik heeft gehad.

Art. 10. Zijn ontslagen van de taks: de dienstboden; de personen die op 1 januari 1916 een ouderdom van 65 jaar bereikt hebben of weduwnaar werden na 50 jarige ouderdom, zij die arm of been verloren hebben, de onnozelen, de krankzinnigen, de blinden, de

doofstommen, degenen die door verlamming en vallende ziekte aangedaan zijn.

Voormelde krankheden zullen moeten gewettigd worden door het vertoon van een geneeskundig getuigschrift, dat door de geneesheer dienstoverste van de stedelijke gezondheidsdienst zal dienen bevestigd te worden.

Art. 11. De personen behorende tot geestelijke gemeenten en die samen wonen in een zelfde lokaal, zullen elk persoonlijk aangeslagen worden voor 1/5 van de aanvullende taks.

In geval nochtans het gezamenlijk bedrag van die aanslagen, de volledige taks verschuldigd volgens de gehele huurwaarde overtreft, zal het bedrag der aanvullende taks onder de belastingschuldigen verdeeld worden, naar gelang van hun getal.

3 januari 1916

Uit Belgisch Limburg.

De Antwerpsche Courant meldt:

De militaire gouverneur van Limburg maakt geen gekheid met de kooplui in of voortbrengers van aardappelen. Strenge maatregelen werden door hem tegen een groot aantal van deze uitbuiters genomen, die schaamteloos van de toestand gebruik maken door voor hun waren prijzen te vragen ver boven die welke door de overheid werden vastgesteld. Tot heden had men zich vergenoegd met hen boeten op te leggen, die weliswaar soms enige honderden mark bedroegen: drie overtreders moesten zelfs ieder 1000 mark boete betalen. Een molenaar van Kerniel, Boekmans genaamd, die meel boven de maximumprijzen verkocht had, werd strenger gestraft, want men heeft hem verboden om gedurende 3 maanden

handel in meel te drijven. De gouverneur heeft ter kennis van het publiek gebracht, dat hij niet zou aarzelen om strengere maatregelen te nemen en die handelaars voor de krijgsraad te doen verschijnen en ze in de gevangenis te zetten als ze hun schaamteloze praktijken van uitbuiting van het volk zouden voortzetten.

Uit Henegouwen.

De Gazet van Brussel meldt:

De zeventuizend mijnwerkers uit de mijnen van Bascoup en Mariemont zullen vanaf 3 januari 1916 allen en voorgoed het werk hernemen.

In de mijnen, waar voor de oorlog gewerkt werd, zal ook het werk hervat worden, wat bezigheid zal verschaffen aan meer dan 10.000 werklieden. Reeds zijn mijnwerkers uit Vlaanderen toegekomen.

De werkherneming geschiedt met het oog op een grote uitvoer.

In een woord, het aantal werklozen in de provincie Henegouwen, zal aanzienlijk verminderd worden.

In de glasnijverheid wordt ook het werk stilaan hervat. Alleen de metaalnijverheid blijft ten achter en schijnt uit haar doodslaap niet te willen opstaan.

Het vertrek van Kamiel Huysmans (Karel Van de Woestijne)

Brussel, 24 december.

Wij zijn weer wat armer geworden ...

- Ach, ik spreek wel te verstaan niet van de inkrimping der levensvoorwaarden, niet van de gedwongen zuinigheid, die wij ons

eventueel hebben moeten opleggen en waar wij misschien dag aan dag een beetje dieper onder bukken: de Brusselaars, waar ik het hier over heb, lijden doorgaans geen armoede, al hebben ook zij vrede te nemen met verminderde inkomsten. En trouwens, zij zullen zich in die verarming wel evengoed schikken als wie zich nu waarlijk beroofd gaan voelen van alle have; niets immers maakt zo gedwee als onder nood te gaan, en ik vertelde u gisteren nog, hoe te zinken in de echte, de onontkomelijke miserie waarlijk voor alle weelde, en zelfs maar enig uitzicht daarop, nederig schuw en zelfs weiger maakt. Het lijkt voor mij geen twijfel meer: de beste, de afdoende vernedering van een volk verkrijgt men vooral door het verarmen, en - het moge weinig idealistisch klinken, - niets leidt tot moreel gebrek als stoffelijk gebrek. Al is men daar nu wel niet aan toe: men ondergaat de geestelijke verenging der anderen; er is heel wat lelijkheid die ik, zonder ze natuurlijk te vergoelijken, thans begrijp; waar vele buitenstaanders trots en onafhankelijkheidszin hoopten die zij niet vonden, durf ik niet meer spreken van lafheid en aangenomen verslaving; want de vrijste man ondervindt de invloed van welke verknechting ook, zij moge buiten hem staan, zij weze opgelegd of onwillekeurig aanvaard ...

- Maar het is niet met dergelijke gemeenplaatsen, die voor mij belang kregen alleen, omdat ik ze nu bij jammerlijke ervaring ken, en die ik u daarom, bij wijze van controle mededeel, dat ik u vanavond wilde bezighouden: het verlies dat wij leden, de verarming die wij, gedwee, ondergaan, is van andere orde, en te gevoeliger, dat zij niet afketst op een afgesleten, een afgestompt gemoedsvlak. Wij weten trouwens, dat zij niet onherstelbaar is. Maar wij weten daarnaast, dat wij al weinig genoeg bezaten om, met alle berusting, van de tijdsomstandigheden geleerd, niet een gewaarwording te ondergaan van misnoegen, en haast van ontreddering.

Ik wil er mij wel voor hoeden, sentimenteel te worden: wat zou hij om mij, neen: om ons, zijn vrienden, lachen, hij die de held van deze eventuele vertedering is! Te meer dat ook dezen, die niet in alles denken als hij, beseffen dat hij een werkzaamheid tegemoet gaat, waar ook wij baat van verwachten mogen ...

Eigenlijk gaat het om niets anders dan dit: vandaag verlaat Kamiel Huysmans Brussel, om zich te gaan vestigen in Den Haag. - Dit zou ook in andere, normale omstandigheden reeds iets als een Brusselse gebeurtenis zijn. Niet alleen, omdat Brussel aldus een van zijn ijverigste raads- en kamerleden verliest, maar omdat het betekenen zou - en nu ook betekent -: afdoend verplaatsen naar het buitenland van een belangrijk internationaal lichaam: het centraal socialistisch bureau. Daar immers is Huysmans de algemene secretaris van, en het is omdat Brussel als zetel van dat bureau onmogelijk was geworden, en over en weer reizen naar Den Haag, waar het thans gevestigd is en blijft, zo niet uitgesloten, dan toch nogal moeilijk is, dat Huysmans ons moest verlaten. Wat echter in gewone tijden al door velen als onaangenaam en zelfs ongelukkig zou worden gevoeld, krijgt thans voor de doorsnee Brusselaar nog heel wat meer betekenis. Immers, weinigen hebben, in deze barre tijden, met hun ijver, hun belangeloosheid en hun gezag ten bate van het Brusselse, ja Belgische Gemeenebest zo gewoekerd, als Kamiel Huysmans dat deed. Bekend als weinigen met de noden van het eigenlijke volk en met de eisen ervan (niet voor niets vertegenwoordigt hij het in gemeenteraad als in parlement), had hij met al de kracht van zijn onbegrijpelijke werkzaamheid, als van zijn onverzetbare wil, een zeer groot deel gehad in het systematisch lenigen van de heersende of dreigende nood. Hij was het tevens, die het eerst aan de morele nood dacht, - natuurlijk met praktisch doeltreffende gevolgen: hij immers stichtte verplicht schoolgaan voor de ondersteunde werklozen, een heel stel vakscholen, waar ik u destijds over schreef, en waar luiheid

te keer in gegaan wordt door een onderricht, waar de meer of min bejaarde, meer of min goedwillige leerlingen na herstelde vrede alle baat bij hebben zullen: het beste misschien, dat de oorlog te wijten is, en waar velen, die het nu misschien nog niet beseffen, Huysmans eens dankbaar voor zullen zijn, - tegen de tijd dat wij weer eens edele gevoelens zullen gaan koesteren ...

Zulke werkkraft en zulke wijze wil zijn het, die Brussel gaat verliezen op een ogenblik, dat er werkelijk nog wel plaatsing voor was. En dat is zeer te betreuren, en dat wordt dan ook algemeen, betreurd. - Dat ik echter met zo'n ernstig gezicht, en verder op nogal baatzuchtige toon schreef, dat wij weer wat armer geworden waren: gij raadt dat het andere gronden moet hebben, dan bloot de welvaart van Brussel. En gij hebt u niet bedrogen.

Goddank! wij genieten ook binnen de Belgische grenzen de politieke godsvrede, en ik zou mij waarlijk schamen, had ik bij u ooit de indruk gewekt van het tegendeel. Het zet mij ten eerste op mijn gemak om u te zeggen hoe die vrienden van Huysmans, welke de belangen van de internationale sociaaldemocratie minder rechtstreeks ter harte gaan, met oprechte weemoed denken aan zijn afreis. Het socialisme vindt er baat bij, dat Huysmans tegenwoordig in Den Haag woont; wij, zijn Belgische vrienden zonder meer, wij vinden het eenvoudig beroerd.

En dat zou u onmiddellijk begrijpen, indien u de groep vrienden, waar ik het hier over heb, wat van dichterbij zou kennen. Ge moet weten, er bestaan hier in België een schaar mensen, die ik mij niet schaam veroveraars te noemen, al is alle streberei hun doorgaans vreemd en al walgen zij er meestal voor, en die men in de wandeling "de Jongeren" is blijven noemen, al zijn daar mensen onder van vijfenvijftig jaar, en is de jongste van de bende ouder dan vijfendertig. Die naam van "jongeren" aanvaarden zij nog steeds gaarne, omdat

hij blijkbaar ook nu nog voor dezen die hem blijven gebruiken een betekenis heeft waar zij zich niet om schamen moeten: die namelijk van absoluut onafhankelijk zijn van al de vooroordelen der vorige generaties. Of, om het vollediger uit te drukken: zij hebben, veel meer dan de voorafgaande geslachten, alle oordeel, alle idee, afhankelijk gemaakt van hun twijfel: uitgangspunt van alle zekerheid. Voor hen kwam men tot het geestelijke leven met een stel principes en tradities, waar niemand ooit maar met kritische bedoelingen aan dacht; en dat was werkelijk heel gemakkelijk, omdat het de helderste, de schranderste geest ineens en zonder dolen zijn doel, zijn richting, zijn voorop bepalende plaats wees en bepaalde. Wie dan ook dacht er maar even aan, daar aan te tornen? De generatie echter, waar ik het hier over heb, kwam juist tot inzicht op het ogenblik der grote sociale crisis van de twintig laatste jaren der vorige eeuw, en de jongsten ervan onder de woedende stroom van het anarchisme. Sloten zij er zich bij aan? Niet rechtstreeks natuurlijk, en althans niet met de daad. Maar evenmin konden zij de afschuw ervoor begrijpen der gevestigde geesten die er bij nature, en omdat zij nu eenmaal aldus geboren waren, voor walgden. Die vorige geslachten konden in de perfectie sceptici zijn: moest hun twijfelzucht het ook bij dezen der z.g. jongeren afleggen, waar hij immers een aantal beginselen voor onaantastbaar vanzelfsprekend hield, hij had nooit zoozeer geleden onder de dorst naar liefde en waarheid, die hen in al de negatie die ze kwelde doorbrandde. Natuurlijk is bij zo goed als allen van dat schone heilige vuur al bitter weinig overgebleven: de meesten hebben zich in en naar de omstandigheden geschikt, en velen hebben uit wat ze vroeger onmeedogend verwierpen, gekozen wat hun per slot van rekening het best te gebruiken leek. Allen echter, mag ik wel zeggen, hebben aan hun schone idealistische jeugd een herinnering bewaard, ... die ze behoedt tegen opportunistisch dwalen. Ik zegde u dat zij wars zijn van alle streberei: ook daardoor verdienen zij die reputatie van onverwelkbare, van

waarachtige jeugd, die niet dan warme mildheid is. En het is, wat ze zelfs jonger maakt dan degenen, die na hen komen. Dezen hebben het praktische nut van principes en leerstellingen leren inzien; ze hebben hun ambitie bepaald tot vaste, maar bereikbare objecten; ze zijn wijs genoeg, een onvermengd geloof te hechten aan wat hun begeerlijk en vooral voordelig is. Moet ik u zeggen, dat zij in het oog van hun oudere broeders de dwepers van gisteren, ... eerder wijsoud schijnen? Zodat de "jongeren" waarvan sprake ook tegenover nieuwe, nogal arrivistische generaties hun gelijke naam met eer mogen blijven dragen.

Onder die "jongeren" was, te Brussel, Huysmans. Hij, de socialist, kon het heel goed wezen naast deze liberaal als, eventueel, bij gene katholiek; want ieder had nu eenmaal in de praktijk datgene gekozen, wat hem het dichtst bij de waarheid voorkwam. Een verschil van politieke of sociale inzichten was het trouwens niet dat ze scheiden kon, waar iets ze bond, dat heel moeilijk te definiëren is, misschien niets anders is dan een zelfde uitgangspunt, maar dat berust, bij ieder, op even grote eerlijkheid en liefde voor de naakte waarheid, moesten bij de eindelijke ontdekking ervan de dierbaarste gedachten er de doodsknak bij krijgen ...

Ik zal niet zeggen, dat de oorlog nauwere vriendschap tussen deze mensen tot gevolg had gehad: de oorlog vereenzaamt als het ware (of is dit een louter persoonlijke indruk?). Maar meer dan ooit gaf hij hun het gevoel van hun saamenhorigheid, ook waar zij elkander daarom niet meer ontmoetten, dan vroeger. En nu een van hen, nu Huysmans uit hun midden verdwijnt, is het met echt leed dat zij hem zien vertrekken.

Al troosten zij zich met de gedachte, dat hij in Holland menig misverstand, gesproken uit gebrek aan kennis van de echte stand der

zaken, zo bv. wat de Vlaamse Beweging betreft, weer recht zal kunnen helpen, tot nut van 't algemeen ...

Financiële vragen.

Brussel, 31 december.

De beweegredenen, welke zij, die het moratorium een einde willen zien nemen, aanvoeren, zijn in het kort deze:

Het is niet goed, dat een abnormale toestand het normale leven wordt: dit is voor individu en maatschappij vol gevaren. Dit heeft nu in België lang genoeg geduurd en daarom is bv. ook een onveranderd voortbestaan van het moratorium, van deze uitzonderingsmaatregelen op het normale zakenleven, ongewenst.

Van hen, die zo spreken, zien de meesten wel in dat een plotseling, te schielijk opheffen eveneens verkeerd zou werken, maar zij betogen, dat met een geleidelijk delgen van de uitstaande schulden wel, mits met voorzichtigheid, begonnen zou kunnen worden. Hun redenering is aldus:

Men zegt, dat iedereen de contanten, waarover hij begin augustus 1914, toen het moratorium werd afgekondigd, beschikte, heeft moeten aanspreken of opmaken. Zij, die voorstanders zijn van opheffing, antwoorden daarop met een ethisch argument dat in deze "zakelijke" discussie nogal onverwachts komt. Inderdaad, zeggen zij, wanneer men geld, dat bestemd is om schulden af te doen, ten eigen bate aanwendt, begaat men een daad, die vooreerst uit moreel oogpunt niet te rechtvaardigen is. Iedereen behoort immers in deze moeilijke tijden zijn uitgaven zo veel mogelijk te bekrimpen en, bij het vele onzekere, dat ons nog te wachten kan staan, meer dan ooit de tering naar de nering te zetten. Er schuilt in deze redenering één grote fout; het negeert ten enen male het in deze dagen weer zo in

ere gekomen: nood breekt wet, of wilt gij het deftiger: primum vivere, deinde philosophare.

Op de veelvuldig aangevoerde tegenwerpingen, dat een intrekken der moratoire bepalingen in oorlogstijd vooral de kleine handel zou treffen en daarentegen groothandelaars en industriëlen ongedeerd zou laten, antwoorden de “opheffers”, dat de wijsheid van de rechter in zulke gevallen over genoeg middelen beschikt om ook hier alles naar recht en billijkheid te schikken.

Anderen voeren weer aan, dat de sommen, bestemd om schulden af te doen, juist nu, dank zij het moratorium, een welkom bedrijfskapitaal vormen, dat in oorlogstijd van andere zijden niet goed aan te vullen is; te meer waar alle transacties tegen contante betaling geschieden. De “opheffers” merken hiertegen op, dat het wenselijker is zijn schuldenkapitaal te amortiseren, dan er maar steeds onveranderd mee door te werken.

Dit lijstje van pro en contra zou gemakkelijk met nog een half dozijn andere beweegredenen kunnen worden aangevuld, maar hiermee moge het hier volstaan.

Een zakelijk voorstel tot meer geleidelijke opheffing vond ik onlangs in een hier verschijnend dagblad; ik geef het als voorbeeld uit een der vele plannen. Maandelijks zou afbetaald worden: 10 % voor schulden onder de 200F, 7 ½ % van 201 tot 1000 F, 5 % van 1001 tot 10.000 F, 2 ½ % voor hogere schuldbedragen, en dat tot algehele afbetaling zou geschied zijn; de uitvinder van dit systeem wil geen intresten laten betalen; waarom zegt hij niet.

Ook deze systemen zouden gemakkelijk met een half dozijn te vermeerderen zijn, daar vooralsnog elke reële basis om ze op te

bouwen ontbreekt. Het zijn blote plannen en voorstellen, zonder ernstige voorstudie op het papier gezet.

Een andere desolote boedel wacht hier te Brussel sedert augustus 1914 ook nog steeds op afwikkeling, de zo gevreesde beursliquidatie. Enige tijd geleden hebben de leden der beurs met 60 tegen 40 stemmen besloten om de zaak desolaat te laten, maar hier komen anderen hevig tegen op, o.a. een der wekelijkse financiële bladen, dat deze ongeordende toestanden, met schijn van recht, een schande vindt voor de goede naam van de Brusselse tempel van Mercurius. Immers worden de beurszaken, die heden ten dage weer hervat zijn, afgehandeld in lokalen, waar Jan en alleman toegang heeft; zij ontsnappen zodoende aan alle controle.

Bovendien moet men niet vergeten, dat over de te regelen zaken nu reeds 17 maanden rente loopt en de koersen tegenover die van augustus 1914 steeds grotere afwijkingen beginnen aan te nemen; dit alles heeft tot gevolg, dat de oorspronkelijke sommen buiten verhouding oplopen en dreigen dergelijke afmetingen aan te nemen, dat de kansen op een regelmatige gang van zaken bij een mogelijke liquidatie hoe langer hoe onzekerder worden. Tegen dit alles moeten bankiers en beursbezoekers optreden en de handen aan het werk slaan om een weg te vinden, hoe hieruit te geraken.

De roodhuid (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 26 December.

Wie tegenwoordig Brussel bezoekt moet zich vooral door de vrees voor landerigheid niet laten afschrikken. Wie Brussel op kerstmis heeft bezocht, zal naar huis zijn gegaan met het gevoel, dat hij nu eerst heeft leren kennen wat landerigheid, in wezen en verschijnen is.

Dat is zo maar niet een bewering die ik uit de lucht grijp, - de luie, onverschillige, als wezenloze Brusselse lucht, zo doodvervelend dat de windhozen en regenvlagen die ze komen doorgieren en doorrazen er werkelijk een dankbare en welkome afleiding zijn. Neen: ik heb het niet uitgevonden, dat het er tegenwoordig beroerd uitziet te Brussel, en ik ben er misschien al te zeer aan gewoon geworden om die beroerdheid naar juiste maat te schatten; het is dan ook een vriend van mij, die het mij bewezen heeft, een vriend uit de provincie, die dan nog naar de hoofdstad gekomen was om met Kerstmis aan de verveling van zijn woonoord te ontsnappen, en die mij gisterenavond uit mijn meditaties is komen rukken met zijn slecht humeur om de Brusselse ellendigheid, en de vastberaden verzekering dat, had hij het maar geweten, geen macht ter aarde het had vermocht, hem te onttrekken aan de hoogsteigen bioscoop van de kantonale hoofdplaats, waar eens zijn wiegje stond: hij zou er zich heel wat moeite om paspoorten en andere paperassen door hebben bespaard, en ook natuurlijk ettelijke geldsommen, waarvan de uitgifte, zo niet streng nodig, in deze weinig milde tijden steeds af te keuren valt.

Ik, omdat ik nieuwsgierig als een journalist ben, ik heb het onnozeste gezicht der wereld gezet, hetgeen het zijne met nog diepere rimpels van wrevel doorploegde, maar tevens hem noopte, met die didactische zin die de meeste mensen, overtuigd van het belang van hun bevindingen en overtuigingen, eigen is, hetgeen hem tevens noopte, herhaal ik, tot zeer duidelijke uitspraken, die u bij deze lange winterse avonden zo niet vermaken, dan toch een tijdje bezighouden kunnen.

“Ik versta uw Brusselaars niet,” begon mijn vriend. Ik antwoordde, dat ik in deze gaarne aan alle eigendomsrecht verzaakte, zodra hij “mijn” Brusselaars minder aangename eigenschappen aan te wrijven

had. Deze opmerking vermocht het niet, hem milder te stemmen, - hetgeen ik trouwens begrijp.

“Ik versta uw Brusselaars niet”, herhaalde hij; en toen hij zag dat enige verklaring van dat onbegrip mij niet onwelkom zou zijn geweest, stelde hij mij, op de man af, de vraag:

“Zijt ge vandaag uitgeweest?”

Natuurlijk was ik uitgeweest. Maar ik zag dat hijzelf het voor het vervolg van zijn verhaal hoogst gewenst achtte, dat ik zou zijn thuis gebleven. Ik wees dan ook met iets als verontwaardiging de onderstelling af, dat ik de minste voet buiten de deur zou hebben gezet. Hij deed, of hij het geloofde, en herhaalde voor de derde keer:

“Hewel, uw Brusselaars, ik versta ze niet!” Waarop, na een pauze van een paar minuten en een teugje aan zijn lindethee (nieuwste onzer nationale dranken):

“Kijk”, zegde hij, “ik kan veel schijnheiligheid verdragen: daar zijn wij immers in de provincie aan gewoon; maar de schijnheiligheid die ik vandaag van de Brusselaars heb moeten ondervinden, is één van die joviale overdrijvingen, waar ik persoonlijk al niet zo goed tegen kan, en waar men vooral te Wetteren (mijn vriend woont te Wetteren) niet voor de dag mee zou moeten komen!”

Hij zag in mijn diep argeloze blikken mijn waardering voor de zo oprechte Wetteraars. Het scheen hem met vertrouwen te vervullen. Kalm betogend als een Hegeliaan ging hij voort:

“Ik wilde alleen zeggen, dat ik niet goed begrijp, waarom, in een stad als Brussel, waar toch gelegenheid genoeg tot vermaak moet bestaan, al moest men er de grenzen der openbaarheid voor overschrijden, waarom, zeg ik, de Brusselaars er plezier in vinden,

pret te maken als zij er niet de minste zin in hebben, en alleen omdat het een feestdag is, waarvan zij de zin natuurlijk over het hoofd zien en niet kennen willen. Wat is kerstmis voor ze? Een dagje vrijaf; een dagje dus dat, bij gebrek aan bezigheid, maar wat vervelender zal zijn, daar het gebrek aan geld er niet door wordt vergoed. Maar neen: het is kerstmis, en dat woord is machtig genoeg, om in u allerlei gedachten aan opgetogen feestelijkheid, aan onontkoombaar feesten te wekken, die de ergste ellende in een mystieke offervaardigheid, natuurlijk tot eigen genoegen, schijnt te keren. Gij Brusselaars, die eigenlijk aan niets meer gelooft, en daar een reden moest in zien om juist nu geen vredesfeest te gaan vieren: de leuze alleen, dat het een feestdag is, wat deze ook mag betekenen, volstaat om in u de feeststemming te doen ontwaken. Ik heb Brussel, in al de tijd van mijn lange provinciale carrière, (en wie kan zich argelozer in de hoofdstad amuseren, dan de man uit de provincie, die niet geblaseerd of verwend is?) nooit heb ik Brussel zo beestdom als vandaag gezien, nooit zo vals opgeruimd, nooit zo gedwongen leutig: een schijn zo schrill vals, dat een gevoelig mens erbij zou gaan huilen. En waarom? Omdat het nu eenmaal heet, feest te zijn ... o, ik weet wel dat het niet elk oord van het vaderland gegeven is, de activiteit van een Wetteren te kennen! Ja, ja, zet maar zulke grote ogen niet op: ik zelf ben er heel de dag over verwonderd geweest, maar het blijft niet te minder een feit, dat er zowaar tegenwoordig heel wat meer echte animo te Wetteren dan te Brussel heerst: was het nu echter andersom, zoals ik had verwacht, vermits ik hier ben, dan verzeker ik u, dat wij ons terdege zouden hebben verveeld, en het niet onder stoelen of banken zouden hebben gestoken, al is het nu ook kerstmis; omdat een oprechte verveling, ook op kerstmis, dan toch nog beter is dan schijnvreugde op de dag dat men, in de gegeven omstandigheden de vrede op aarde viert! ...”

Na deze lange tirade deed mijn vriend zijn best om, met behulp van lindethee, weer op adem te komen. Toen vervolgde hij:

- “Nog iets dat ik van de Brusselaars niet kan begrijpen, en dat bij ons zeker niet mogelijk zou zijn: dat is hun nieuwe afgoderij, die ze nu juist op kerstmis ten toon gaan spreiden.”

Mijn ogen moeten al heel verwonderd hebben gestaan, want mijn makker vervolgde, niet zonder ongeduld in de fraaie baritonstem:

“Wel ja, uw roodhuidenverering! Ik kom een winkel binnen: de juffer heeft een schort voor, dat versierd is met het welgelijkend konterfeitsel van zo'n Sioux. Ik vraag, dat zij mij de laatste noviteiten tonen zou inzake damessnuisterijen: zij legt mij allerlei doosjes voor, waar dezelfde Comanche zijn facie op vertoont. Ik wil, voor mijn meisje, wat pralines kopen: van op het zakje grimt mij dezelfde authentieke Apache tegen. Ik ontmoet hem bij de banketbakker; ik zie hem bij de juwelier; hij maakt de slagerswinkel onveilig en de sigarenwinkel verdacht; en toen ik aan uw deur belde, dan had ik maar één vrees: dat hij mij zou komen opendoen!”

Ik begreep wat hij bedoelde. Lachend zei ik hem:

- “Maar jongen, dat is geen fetisjisme: ten hoogste een uiting van dankbaarheid! Niets, mijn waarde, dan een erkentelijkheidsteken!”

Hij bezag mij met argwaan. Ik vertelde hem toen, dat, zo de roodhuid tegenwoordig de sterveling is die zich te Brussel in de minst vermengde sympathie mag verheugen en kan bogen op een populariteit, zoals hij er geen meer had gekend sedert de tijd van Fenimore Cooper en Gustave Aymard, dit ligt aan de boterhammen die wij eten. En daar ik merkte dat deze verklaring hem niet voldeed, zette ik ze voort op deze manier:

- "Het Brood dat wij eten, mijn vriend, is gemaakt van meel; dat meel wordt ons vriendelijk toegestuurd in zakken; en op die zakken prijkt weleens zo'n roodhuid, omdat zo zak als meel ons toekomen uit Amerika. Nu is men van die meelzakken eerst kussens en teacosies, daarna damesschorten, en eindelijk allerlei zaken gaan maken, die, utile dulci, bij hun sierlijkheid er steeds aan herinneren zouden wat wij aan de Verenigde Staten verschuldigd zijn. Maar dit was niet alles, mijn vriend. Kent gij de esthetica van het ornament? Zo ja, dan zult gij niet zijn zonder te weten, dat het langzaam zijn aanvankelijke bestemming verliest, om weldra niet meer dan decoratief te worden en van lieverlede zelfs toegepast op voorwerpen, waar het geenszins op hoort. Aldus onze roodhuid in zijn talloze verschijningen: geen fetisj dus, gelijk men zou denken; alleen een teken, nogal verkeerd toegepast, en dat reeds zijn betekenis aan het verliezen is, van onze dankbaarheid aan het Amerikaanse volk, waarvan deze Sioux het verkorte beeld of - om het aldus te noemen - de uiting is.'

- 'En is uncle Sam, die zijn best heeft gedaan om die roden uit te roeien, met die vereenzelviging tevreden?' ondervroeg mijn vriend.

Ik zag mij verplicht hem te antwoorden, daaromtrent geen onderzoek te hebben ingesteld. Hij mompelde iets van Brusselse lichtzinnigheid, en wenste mij goede avond.

Ik vrees dat hij van zijn bezoek aan Brussel geen gunstige herinnering meedraagt.

5 januari 1916

Belgische Rode Kruis.

In december heeft het kantoor van het Belgische Rode Kruis in Den Haag, Lange Voorhout 86, inlichtingen aan meer dan 3000 families

uit het bezette gebied verschaft aangaande de gezondheidstoestand van soldaten aan het front.

Op verzoek van militairen kan één- of tweemaal per maand aan hun familie tijding nopens hun gezondheid door het Rode Kruis worden toegezonden. Verder kan het Rode Kruis niet optreden als tussenpersoon voor het zenden van brieven.

In de tot het Rode Kruis gerichte vragen om inlichtingen dient enkel vermeld het adres van de aanvrager en het regiment, de compagnie, het stamboeknummer, de plaats en de datum van geboorte en de woonplaats in België van de betrokken soldaat.

Kardinaal Mercier, bisschop van Mechelen, zal, seint de Romeinse correspondent der Daily Mail, op 1 of 2 februari te Rome aankomen. De Duitse regering heeft de nodige schikkingen voor zijn terugkeer getroffen.

De gouverneur-generaal in België heeft op voorstel der "Zentral Ernte Kommission" de hoogste prijzen voor de verkoop van gedorst koren, meel, zemelen en brood als volgt vastgesteld per 100 kilogram:

Voor tarwe uit stapelplaats of molen geleverd, 34,10 F; voor rogge 26,40; ongepelde spelt 24,20 F; masteluin spelt 29 F; tarwezemelen uit mogen geleverd 22 F; roggezemelen 18 F; tarwemeel aan de bakkers of gebruikers geleverd 43,83 F; roggemaal 37,48 F; tarwebrood aan de gebruikers geleverd, 0,40 F per kilo.

Deze hoogste prijzen zijn op 1 januari 1916 van kracht geworden.

De "Provinzial Ernte Kommissionen" wordt de bevoegdheid verleend:

1. De verkoopprijs voor tarwemeel te verlagen en wel in de provincie Antwerpen of 42,33 F, Brabant 42,81 F, Luik 43,59 F, Limburg 43,52 F en Namen 42,13 F.
2. Ofwel voor de gehele provincie of voor de omschrijving van enkele gemeenten, in dit geval op verzoek of na raadpleging der burgemeesters, een lagere hoogste prijs voor tarwebrood, evenals hoogste prijzen voor brood, waarin roggemeel voorkomt, vast te stellen.

Voor de verkopen der voortbrengers van tarwe en rogge aan het Nationaal Hulp- en Voedingscomité blijven de hoogste prijzen in mijn bekendmaking van de 10e augustus jl. vervat, van kracht.

6 januari 1916

Nieuwjaar te Brussel.

Onze correspondent schrijft ons:

Op de eerste dagen van het nieuwe jaar hebben talrijke personen door persoonlijk bezoek of door het tekenen in het daartoe bestemde register in ons gezantschapsgebouw van hun belangstelling doen blijken.

Onze gezantschapraad, de heer van Vollenhoven, ontving bezoeken van talrijke Belgische hoogwaardigheidsbekleders en van vele leden der Nederlandse kolonie, van wie wij noemen: de waarnemend burgemeester der hoofdstad Lemonnier met de schepenen, afgevaardigden van het Nationale Comité voor hulp en voeding en van het Comité Industriel, van welke lichamen de heer van Vollenhoven met de gezanten van de Verenigde Staten en van Spanje het beschermheerschap voert; voorts van het bestuur der Cantine du Soldat prisonnier, een werk dat op de volle belangstelling en steun van ons gezantschap mag rekenen, en nog vele andere. Ook de

voorzitters van de verschillende Nederlandse verenigingen te Brussel en de gouverneur-generaal, zijne excellentie baron von Bissing, kwamen de gezantschapsraad hun opwachting maken.

In aansluiting hiermee kan ik nog berichten, dat dezer dagen op het gezantschap ter verdere doorzending ontvangen is een huldeblijk van Antwerpse ingezetenen voor de gemeente Rotterdam. Prachtig ingebonden werken, fraai gekalligrafeerd, bevatten de namen van de uitgewekenen van wie dit plan is uitgegaan, en toepasselijke tekeningen; het geheel besloten in een rijkversierd kistje. Daar een en ander voor de Rotterdammers een verrassing moet blijven, wil ik er op het ogenblik niet meer van zeggen, dan dat het dezer dagen ter bestemde plaats zal aankomen.

7 januari 1916

Financiële vragen.

Brussel, 1 januari.

In aansluiting aan hetgeen in mijn vorig artikel over de door velen voorgestane beursliquidatie gezegd is, wil ik nog enkele opmerkingen weergeven, die dezer dagen in een Brussels blad over dit vraagstuk zijn gemaakt. De afwikkeling van de termijnzaken die tussen 15 en 31 juli 1914 op de beurs van Brussel verhandeld zijn, is sedert van veertien op veertien dagen uitgesteld. Maar dit kan niet zo blijven voortgaan.

Om te beginnen veroorzaakt dit herhaalde uitstel van afwikkeling groot nadeel aan die huizen, welke op de oorspronkelijke vervaldatum kapitaal voorhanden hadden: deze zijn nu genoodzaakt hoge intresten te betalen, zonder in staat te worden gesteld over te gaan tot een liquidatie, waartoe zij sedert lang bereid zijn; en van het

beschikbare geld kunnen zij slechts weinig meer dan 2,5 procent maken.

Naar verluidt, zou nu de bekende Caisse de Reports et de Dépôts op algehele liquidatie aan willen sturen en daartoe aan het Comité de Liquidation bericht hebben, dat zij ter beschikking hield een voorschot van vijf miljoen frank om tot de zo gewenste afwikkeling van zaken te kunnen bijdragen. Ongetwijfeld zal deze som voor een groot deel de einde juli 1914 opengebleven posten kunnen dekken, daar deze, volgens inlichtingen van de plaatselijke pers, omstreeks zeven miljoen frank bedroegen. Zouden dus andere belanghebbende banken het voorbeeld van de Caisse de Reports willen volgen, dan ware een liquidatie en een daarop volgende heropening van de Brusselse beurs mogelijk.

Een ander, voor geheel België hoogst belangrijk vraagstuk, wordt gevormd door de hernieuwde maandelijkse oorlogsschatting van veertig miljoen frank, waaraan ik destijds hier ter plaatse uitvoerige beschouwingen wijdde. Toen evenwel stond nog niet vast, hoe deze schatting precies gefinancierd zou worden. Gouverneur-generaal von Bissing heeft zich kort geleden daaromtrent tegenover een Duitse journalist aldus uitgelaten:

Zoals ge weet, zegde de generaal, was de overeenkomst volgens welke België aan de Duitsers een jaar lang maandelijks veertig miljoen frank moest opbrengen, in december afgelopen. Hoe moest nu de nieuwe regeling worden getroffen? Twee meningen stonden hier tegenover elkaar: de ene wilde vermeerdering van het maandelijks bedrag, de andere de bestaande toestand bestendigen. De voorstanders van de eerstgenoemde handelwijze redeneerden aldus: België is een rijk land, dat tot nu tot zo weinig aan de lasten van de wereldoorlog heeft deelgehad, dat het in de toekomst meer kan betalen. Wij in Duitsland worden aangezocht miljarden en

miljarden op te brengen. In Oostenrijk-Hongarije en niet in de laatste plaats bij onze tegenstanders is het hetzelfde lied: waarom zou dan juist België van alle deelnemers aan de oorlog in dit opzicht worden bevoorrecht? ...¹

Zonder de juistheid van deze zienswijze te ontkennen, was ik, zegde baron von Bissing, een andere mening toegedaan en wel om politieke redenen.

Ten eerste is het gemakkelijker iets, dat eenmaal bestaat en gewoonte is geworden, te bestendigen, dan een verhoogde belasting ingang te doen vinden. Door dwang had ik dat wel gedaan kunnen krijgen, maar, zo verzekerde von Bissing, het grondbeginsel van mijn bestuur was tot nu toe (en ik had daar succes mee gehad), het bezette land hardheden te besparen. Stel dat de provincies geweigerd hadden zich borg te stellen voor de schulden, dan was een aantasting van het privaat bezit het onafwendbare gevolg geweest, om van andere onverkwikkelijke mogelijkheden nu maar niet te spreken. Ik begeerde de bepalingen van de Haagse Conventie te eerbiedigen, welke er op gericht zijn, dat het bezettingsleger door het bezette land moet worden onderhouden. Wat zouden onze vijanden een geschreeuw hebben aangeheven, wanneer zij zich over de "onderdrukking van België" of iets van die aard op de hun bekende wijze warm hadden kunnen maken! Neen, ik besloot de zachtere vorm toe te passen, dat is: de verlenging van de tot heden betaalde jaarlijkse som. En deze "slapheid", zoals misschien velen het zullen noemen, bewees de doeltreffendste politiek te zijn. Immers de

---

¹ Men moet maar durven! "België heeft nog zo weinig aan de lasten van de oorlog deel gehad": België is "bevoorrecht"; wel zeker! Straks komt er nog iemand vertellen, dat België er door de Duitse inval eigenlijk veel beter aan toe is, dan wanneer de gewaarborgde Belgische neutraliteit ware ontzien! Red. N.R.C.

gewone som werd door zeven der negen provincies direct ingewilligd en slechts twee verklaarden de verantwoordelijkheid niet op zich te willen nemen. Dat was niet prettig, maar ik vermeed ook nu, om te beginnen, strengheid, verlengde de termijn en stelde de vertegenwoordigers der provincies met nadruk de gevolgen van hun houding voor ogen; ik werkte, om het zo uit te drukken, op hun gemoed. Gevolg was: eenstemmig besluit om de nieuwe borgstelling op zich te nemen.

Nu vormde zich onder leiding der Société Générale een consortium van omstreeks 37 banken, die de uitbetaling der maandelijke stortingen van 40 miljoen op zich hebben genomen. Zonder nieuwe uitgifte van bankbiljetten zal de gehele schatting gedekt worden. U vraagt, waar het geld vandaan komt? Er is nog een massa geld in het land en de mensen weten niet, wat zij er mee moeten beginnen, zodat zij het naar de bank brengen. Duitsland betaalt sedert 15 januari 1915 alle rekvisities in geld, de Duitse soldaten en beambten brengen geld in het land, er is geen papier om zijn geld in te beleggen en over de grenzen gaat er niets. Zo is dus de oorlogsschattinglening een aangewezen beleggingswaarde.

Tot zover de uitlatingen van de gouverneur-generaal.

Aangaande de techniek der nieuwe lening wordt nog medegedeeld, dat de totale verplichting der banken zich uitstrekt over 480 miljoen frank, en wel in 5 procenten schatkistwissels der provincies; een en ander betaalbaar in maandelijke termijnen van 40 miljoen; de eerste is vervallen op 10 december jl. Onder leiding van de Société Générale kregen de banken, al naar gelang hun grootte, hun aandeel toegewezen, met toekenning van een kleine commissie. De schatkistwissels komen à pari op de markt en zijn bij de Nationale Bank beleenbaar, tegen 80 procent der waarde, met 4 procent rente.

Over nog andere opmerkingen, waartoe de oorlogsschatting aanleiding geeft, een volgende keer.

Uit het Belgisch Staatsblad.

Het Belgisch Staatsblad van 25-31 december bevat een besluit van koning Albert der Belgen, waarvan het enige artikel als volgt luidt:

De rechtstreekse en onrechtstreekse belastingen, in principaal en opcentiemen, ten voordele van de staat, bestaande op 31 december 1915, zullen gedurende het jaar 1916 geëind worden, volgens de wetten en de tarieven welke de zitting en de heffing ervan regelen.

Het Staatsblad bevat verder het volgende koninklijk besluit:

Het vermogen om zich te beroepen tegen de vonnissen, uitgesproken door de krijgsraden te velde of door zekere onder hen, kan, wegens noodwendigheden van militaire aard, tijdelijk opgeschort worden, hetzij geheel of ten dele, door een in de ministerraad besproken koninklijk besluit.

De bevelhebber van een omsingelde plaats of van een gedeelte van het leger, waarvan de verkeersmiddelen door de vijand of bij overmacht onderbroken zijn, heeft altijd het recht deze opschorting te bevelen.